

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Adéla Grodová

Otázky trestní odpovědnosti právnických osob

Diplomová práce

Olomouc 2016

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Otázky trestní odpovědnosti právnických osob psala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Opavě dne2016

podpis:

Ráda bych poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za odborné rady, podněty a připomínky, které mi poskytl při jejím zpracování.

Obsah

ÚVOD	6
1 VYMEZENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB.....	8
1.1 Pojem právnická osoba	8
1.2 Pojem trestní odpovědnost právnických osob.....	9
1.2.1 Trestní odpovědnost právnických osob v systému common law.....	9
1.2.2 Trestní odpovědnost právnických osob v České republice	11
1.2.3 Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	12
2 DŮVODY ZAVEDENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB.....	15
2.1 Důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	15
2.1.1 Mezinárodní závazky a doporučení	15
2.1.2 Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti	17
2.1.3 Rovnováha práv a povinností.....	18
2.1.4 Nedostatečná úprava deliktů odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami.....	18
2.1.5 Vzrůstající moc právnických osob	20
2.1.6 Ostatní důvody	21
2.2 Důvody proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	22
2.2.1 Právnická osoba je fikcí	22
2.2.2 Právnické osoby nejsou způsobilé a nemohou jednat zaviněně.....	23
2.2.3 Trestní odpovědnost právnických osob zakládá kolektivní vinu	24
2.2.4 Nevhodnost a neúčelnost sankcí pro právnické osoby.....	24
2.2.5 Trestní právo jako prostředek „ultima ratio“	24
2.2.6 Přetíženost soudů	25
2.2.7 Ostatní důvody	25
3 ROZBOR (VYBRANÝCH) PROBLEMATICKÝCH OTÁZEK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB	27
3.1 Otázka tzv. „prázdných schránek“	30
3.1.1 Úpravy v oblasti procesního práva.....	32
3.1.2 Úpravy v oblasti hmotného práva	35
3.2 Otázka ustanovování opatrovníka právnické osobě.....	36
3.3 Otázka přičitatelnosti jednání právnické osobě	40

3.4	Otázka přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby	42
4	ZHODNOCENÍ A NÁVRH MOŽNÝCH ŘEŠENÍ	46
	ZÁVĚR	48
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49

Úvod

Dne 1. ledna 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“). Po dlouhotrvajícím úsilí se Česká republika zařadila mezi evropské státy s kontinentálním typem právní kultury, jež mají zavedenou trestní odpovědnost právnických osob.¹ Zavedení tohoto institutu do právního řádu České republiky s sebou přineslo řadu problémů. Ty byly způsobeny hlavně upuštěním od některých zásad, na kterých bylo trestní právo v České republice mnoho let vystavěno, a zavedením zcela nových zásad a institutů spojených s tímto institutem. Jako příklad lze uvést zařazení nových sankcí ve vztahu k právnickým osobám, jako je zrušení právnické osoby či trest uveřejnění rozsudku, zavedení institutu přechodu trestní odpovědnosti na nástupce a další. Po čtyřech letech účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je tedy načase zhodnotit aplikaci zákona v praxi. Diplomová práce se bude tímto tématem zhodnocení aplikace zákona v praxi zabývat.

Práce se zaměřuje především na problematické aspekty trestní odpovědnosti právnických osob a na způsoby, jak se s nimi doposud vypořádala právní praxe. K tomuto účelu byl vytvořen dotazník s pěti jednoduchými otázkami. Dotazník byl určen těm, kteří mají s aplikací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zkušenosti, tedy státním zástupcům a trestním soudcům. Cílem bylo také zjistit, jak by se daly zjištěné problémy z pohledu praxe řešit jinak či jaká změna právní úpravy by přispěla k lepší funkčnosti celého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Hlavní důvod, proč jsem si dané téma vybrala, je ten, že již od prvního ročníku se zajímám o spojení práva a podnikání, což je jen krůček k otázkám trestní odpovědnosti korporací. Navíc se jedná se o téma relativně nové a aktuální vzhledem k tomu, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je účinný teprve čtyři roky.

Tento zákon se neaplikuje v českém právním prostředí velmi často, přesto zastává svou roli a jeho aplikace stoupá. Podle Zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2014² bylo v České republice sepsáno celkem 626 záznamů o zahájení úkonů trestního řízení proti právnickým osobám, vůči 139 právnickým osobám bylo zahájeno trestní stíhání nebo jim bylo sděleno podezření ve zkráceném přípravném řízení. Naproti tomu fyzických osob bylo

¹ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří (ed). *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, s. 9 (úvod).

² V době zpracování diplomové práce ještě Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015 nebyla zveřejněna.

v roce 2014 postaveno před soud 96 298. Na právnickou osobu byla podána obžaloba (nebo návrh na potrestání) v 71 případech a v dalších šesti případech byl podán návrh na schválení dohody o vině a trestu. V porovnání s počtem obžalovaných fyzických osob to není vysoké číslo, avšak i tato Zpráva o činnosti zdůrazňuje, že právní úprava deliktů odpovědnosti právnických osob již má své pevné místo v právním řádu, zejména hraje významnou roli při stíhání hospodářské, majetkové a finanční kriminality včetně korupce.³

Toto téma je zajímavé také z důvodu toho, že problematika trestní odpovědnosti právnických osob není v literatuře zcela vyčerpána a je zde dostatek prostoru pro formulování vlastních myšlenek a navrhování možných řešení. Z teoretického hlediska je zpracováno na toto téma velké množství publikací. Těch, které by se zaměřovaly na problémy s trestní odpovědností právnických osob v praxi, je však méně. Bezpochyby se jedná o téma s praktickými důsledky, neboť v minulosti způsobovalo potírání trestných činů, které byly spáchány pod záštitou některé obchodní společnosti, velký problém a stát zde přicházel formou např. daňových úniků o obrovské příjmy do státního rozpočtu.

V první kapitole je stručné vymezení ústředního pojmu celé diplomové práce, tedy pojem právnická osoba a vysvětlení podstaty institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Druhá kapitola bude věnovaná důvodům, které zákonodárce vedly k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v ČR, a důvodům proti zavedení.

Třetí kapitola je stěžejní částí celé diplomové práce a bude se zabývat rozborem vybraných problematických otázek této trestní odpovědnosti, které vyvstaly až při aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v praxi, a zamyšlením se nad jejich možným řešením. Z velké části vychází z názorů a postřehů státních zástupců a soudců získaných z odpovědí na otázky v již zmiňovaném dotazníku, který byl sestaven za tímto účelem. Bude lehce nastíněno, jak se s těmito problémy vypořádává zahraniční legislativa. Poslední kapitola je věnovaná shrnutí a vyhodnocení celé práce a navrhovaných řešení.

Hlavní cíl práce je v popisu a zamyšlení se nad problematickými aspekty trestní odpovědnosti právnických osob v praxi a návrhem možných řešení zjištěných problémů. Ke splnění tohoto cíle byla jako hlavní výzkumná metoda zvolena metoda analýzy.

³ZEMAN, Pavel. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2014 [online]*. nsz.cz, 18. června 2015 [cit. 23. února 2016]. Dostupné na < http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2014/Zoc-2014-textova.pdf >.

1 Vymezení trestní odpovědnosti právnických osob

Na samém začátku této práce je vhodné vymežit pojem právnické osoby a vysvětlit podstatu trestní odpovědnosti právnických osob. To bude obsahem první kapitoly spolu s nástinem fungování v zemích systému common law jako kolébky tohoto, v našich zemích nového institutu.

1.1 Pojem právnická osoba

Trestní právo se pojmem právnická osoba nezabývá. Definici najdeme především v oboru teorie práva a v oboru občanského práva s přesahem do všech oborů práva, tedy i práva trestního, a to nejen ve vztahu k institutu trestní odpovědnosti právnických osob.⁴

České právo nahlíží na právnickou osobu z hlediska tzv. teorie fikce. Tato teorie vychází z římského práva. Byla vytvořena v roce 1840 romanistou Carlem Friedrichem von Savigny.⁵ Teorie fikce považuje právnickou osobu jako umělou konstrukci, avšak vytvořenou na způsob osoby fyzické. Tato teorie díky tomu, že právnické osoby pojímá jako fiktivní, reálně neexistující subjekty, předpokládá jejich trestní neodpovědnost.⁶

Knapp definuje právnickou osobu „jako subjekt od člověka odlišný, který podle platného práva má právní subjektivitu, tzn. který jedná svým jménem, může pro sebe nabývat práva a povinnosti a sám je odpovědný svým majetkem“.⁷ Jedná se tedy o fiktivní subjekt, kterému právo dovoluje nabývat práva a povinnosti.

Eliáš s Havlem v učebnici občanského práva uvádějí, že právnická osoba je takový organizační útvar, o němž to stanoví právní předpis, který má sílu zákona. Tedy například tuzemské zákony, mezinárodní smlouvy a nařízení vydaná na úrovni ES/EU, ale nejsou jimi podzákoné právní předpisy. Současně uvádějí obecně uznávané definiční znaky právnických osob. Těmi jsou právní subjektivita, deliktní způsobilost, vnitřní organizace a majetková autonomie.⁸

Občanský zákoník dále definičně nevymezuje právnickou osobu. Zaměřuje se na nesporné prvky, jež každá entita s vlastností právnické osoby musí vykazovat. Mezi ně patří

⁴ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 17.

⁵ MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Pocita Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 78.

⁶ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost...*, s. 19.

⁷ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. BECK, 1999, s. 73

⁸ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. In ŠVESTKA a kol. (ed). *Občanské právo hmotné I*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 176 -177.

všechny identifikační znaky, jako je název, sídlo a předmět činnosti, dále zákonná forma vzniku a zániku právnické osoby. Klade se především důraz na identifikovatelnost dané právnické osoby jako určitého stálého subjektu v daném čase. Tímto se utváří nejen právnická osoba sama o sobě, ale hlavně je vytvořena jako přičitatelný bod subjektivních práv a povinností. Tím je také podpořena právní jistota jiných osob.⁹

Právnická osoba vzniká, dle § 126 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. (dále jen „občanský zákoník“), dnem zápisu do veřejného rejstříku. Je-li právnická osoba zřízena zákonem, vzniká dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, neuvádí-li daný zákon datum pozdější.¹⁰ Zápis právnické osoby do veřejného rejstříku má konstitutivní účinky. Spolu se vznikem právní subjektivity právnické osoby vzniká i její deliktní způsobilost, tedy trestněprávní odpovědnost.¹¹

Dle § 185 občanského zákoníku pak právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku, tedy obchodního rejstříku. Právnická osoba nepodléhající tomuto zápisu zaniká skončením likvidace.¹²

1.2 Pojem trestní odpovědnost právnických osob

Vzhledem k tomu, že trestní odpovědnost právnických osob má původ v systému common law, kdy první zmínky o snaze trestat obchodní společnosti se objevují již v 16. století v Anglii¹³ a tento institut zde funguje velmi spolehlivě dodnes, je považováno za přínosné zařadit podkapitolu věnující se trestní odpovědnosti právnických osob v zemích systému common law.

1.2.1 Trestní odpovědnost právnických osob v systému common law

Trestní odpovědnost právnických osob pochází z anglického práva. Hovoří se o ní jako o „Criminal Corporate Liability“ nebo jako o „Criminal Liability of Legal Persons“ či „Criminal Liability of Legal Entities“.¹⁴ Trestní odpovědnost právnických osob svým původem tedy patří do systému common law a ve státech, ve kterých je tento systém zaveden, má dlouholetou tradici.

⁹ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. In ŠVESTKA a kol.(ed). *Občanské právo...*, s. 178.

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

¹¹ PEJŠEK, Vít. Právní subjektivita právnických osob v právu hmotném. *Trestní právo*, 2001, roč. 6, č. 11, s. 11. in BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 17.

¹² Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

¹³ MEDELSKÝ, Josef. Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osôb. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 4 s. 87.

¹⁴ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost...*, s. 22.

Přesto, že již ve starém Římě byly udělovány tresty obcím nebo byly organizovány procesy s cílem potrestat kolektivní společenství, za zrodem skutečné trestní odpovědnosti právnických osob stojí Anglie a Wales. Také v těchto zemích se v začátcích fungování tohoto institutu, tedy někdy na počátku 17. století, objevovaly jisté problémy s praktickým fungováním a odpor z řad odborné veřejnosti a osob praktikujících právo. Avšak s rostoucím kapitálem rostla role právnických osob a jejich postavení ve společnosti. S vlivem rostly škody páchané právnickými osobami a také potřeba takového chování trestat. První případ odsouzení právnické osoby se stal v roce 1842 v případě *Queen v. Birmingham & Gloucester Railway Co.*¹⁵

V Anglii a Walesu je trestní odpovědnost založena na principu *actus non facit reum, nisi mens sit rea*, tj. samo konání nečiní člověka vinným v případě, že nebyl přítomný zlý úmysl.¹⁶ Z tohoto principu jsou vyčleněny dvě výjimky. Tzv. *strict liability* nevyžaduje ke vzniku trestní odpovědnosti zavinění v rámci ochrany veřejného zájmu. Ke vzniku trestní odpovědnosti tak stačí prokázání porušení veřejnoprávních norem, nemusí se dohledávat jednotlivá fyzická osoba konající za právnickou osobu. V případě druhé výjimky, tzv. *vicarious liability*, se jedná o odpovědnost právnické osoby, kterou nese za jednání svých zaměstnanců. Společnost ručí za cizí zavinění a nemusí se nutně jednat o vedoucího pracovníka.¹⁷

Model trestní odpovědnosti právnických osob v Anglii a Walesu je více restriktivní než ten, který je zaveden v USA. Trestní odpovědnost právnických osob v USA je založena na tzv. *agregační teorii*. Podle této teorie nese právnická osoba vinu za veškeré porušení trestního práva svým zaměstnancem jednajícím v rámci náplně práce a za právnickou osobu (ale také za společné jednání několika zaměstnanců). Právnická osoba v této zemi tedy nese rozsáhlou odpovědnost za jednání svých zaměstnanců.¹⁸

Orgány činné v trestním řízení nemusí v řadě případů složitě dohledávat konkrétní fyzickou osobu, která jednala za osobu právnickou. Toto široké uplatnění trestní odpovědnosti právnických osob čelí té kritice, že v některých případech jsou nadměrně poškozováni nevinní akcionáři.¹⁹ Na druhou stranu se jedná o model, který se jeví jako velmi efektivní a účinný při postihování deliktního jednání právnických osob.

¹⁵ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost...*, s. 38 – 39.

¹⁶ WELL, Calia. *Corporation and Criminal Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 101.

¹⁷ ŠIMOVICEK, Ivan, STRÉMY, Tomáš. Trestná alebo správna zodpovednosť právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 38.

¹⁸ KAVĚNA, Martin. *Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. Studie č. 5.270* [online], [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=9>>.

¹⁹ Tamtéž

Naopak státy s kontinentálním typem právního pořádku tuto odpovědnost neznaly, hlavně z důvodu dodržování zásady individuální trestní odpovědnosti. Ze státu Evropy s kontinentálním typem práva zavedlo jako první trestní odpovědnost právnických osob Holandsko v roce 1951 za ekonomické trestné činy a v roce 1976 přibýly i další trestné činy. Následovalo v roce 1984 Portugalsko, v roce 1986 Švédsko a od roku 1991 Norsko.²⁰

1.2.2 Trestní odpovědnost právnických osob v České republice

Trestní odpovědnost právnických osob byla do právního řádu České republiky zavedena zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který je v platnosti od 22. 12. 2011 a nabyl účinnosti 1. 1. 2012. V českém trestním právu se před přijetím tohoto zákona bezvýjimečně uplatňovala zásada individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. Tato zásada znamená, že *každá fyzická osoba nese odpovědnost za své jednání a trest, či trestní opatření u mladistvých, by měl být osobní újmou pachatele.*²¹ V právním řádu není zakotvena výslovně, avšak odvozujeme ji z § 22 až 27 a v § 114 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“).²²

U fyzických osob je pachatelem trestného činu živý člověk, osoba mající vlastní vůli a rozumově a mravně vyspělá. Právnická osoba se tímto liší od osoby fyzické, a proto k ní v tomto ohledu nemůžeme přistupovat stejně. Na její vůli se projevuje vůle jiné fyzické osoby nebo několika fyzických osob. Zákon o trestní odpovědnosti proto v § 8 určuje, či protiprávní jednání (fyzické osoby nebo více fyzických osob) způsobuje trestní odpovědnost právnické osoby.²³ Tedy jednání jaké fyzické osoby a za jakých podmínek se dá právnické osobě přičíst. Ustanovení § 8 je v tomto zákoně proto nejdůležitějším.

Za jednání právnické osoby se považuje jednání některé fyzické osoby jménem právnické osoby v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti (1. podmínka) a přičitatelnost daného jednání právnické osobě (2. podmínka). Zjednodušeně řečeno právnické osobě lze přičíst spáchání trestného činu za předpokladu, že fyzická osoba jednala zaviněně tak, že toto jednání je právě důvodem přičitatelnosti tohoto trestného činu.²⁴ Jedná se především o osoby, které mají na řízení právnické osoby největší vliv nebo vykonávají největší vliv v rámci dané

²⁰ ZÁHORA, Josef. *Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy v európskej dimenzii – komparatívny prehľad.* In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, s. 22 - 23

²¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné.* 2. vydání. Praha: Leges, r. 2010, s. 33.

²² ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol.(ed). *Trestní zákoník,* 2. vydání, Praha: C.H.Beck, r. 2012, s. 14- 15.

²³ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří (ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 64 – 65 (§8).

²⁴ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost...*, s. 24.

právnícké osoby, tedy statutární orgán, členové statutárního orgánu nebo jiné osoby oprávněné jednat za právnickou osobu.

Česká republika přistoupila k zavedení tzv. pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Tento typ odpovědnosti znamená, že úprava trestní odpovědnosti se nachází v trestním zákoníku, tak jak tomu je i např. ve Francii, Nizozemí a Dánsku, anebo ve zvláštních zákonech (např. v Polsku a Maďarsku). Právníckým osobám jsou u tohoto typu trestní odpovědnosti ukládány trestní sankce v tradičním trestním řízení.

Naproti tomu typ nepravé trestní odpovědnosti právnických osob umožňuje uložit quasitrestní sankci, i když tato trestní odpovědnost přímo v trestním zákoně, popř. ve zvláštním zákoně zakotvena není. Tato právní úprava byla do roku 2010 zavedena v právním řádu Španělska a do 30. 6. 2016 bude i na Slovensku.²⁵ O dalších možnostech, jak může být deliktní odpovědnost v právních řádech upravena, je pojednáno v dalších kapitolách této práce spolu s důvody, proč Česká republika zvolila typ pravé trestní odpovědnosti právnických osob.

1.2.3 Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Pro určení rámce trestní odpovědnosti právnických osob je vhodné vymežit, alespoň rámcově, časovou, místní, věcnou a osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Tento zákon je pouze tzv. vedlejším trestním zákonem. To znamená, že není do jisté míry samostatný, upravuje jak hmotněprávní otázky, tak procesní, avšak ne zcela komplexním způsobem. U podobných zákonů je nutné pamatovat na subsidiaritu obecných předpisů. V tomto případě se jedná o trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“).²⁶

Využit subsidiaritu trestního zákoníku je nutné už v případě vymezení časové působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Podle trestního zákoníku se „*trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán, podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější*“.²⁷ Přestože se v literatuře objevují pochybnosti o korektnosti způsobu vymezení časové působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, podle mého názoru je uvedené vymezení jasné, a proto se jím v této práci nebudu více zabývat.

²⁵ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. (ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 16. (úvod)

²⁶ SÝKORA, Michal. Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 125 – 126.

²⁷ Zákon č. 40/2009 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je již upravena přímo v tomto zákoně, i když se jedná o pouhou modifikaci vymezení místní působnosti z trestního zákoníku. Stejně jako úprava v trestním zákoníku je místní působnost ovládaná zásadou teritoriality, registrace, personality (aktivní i pasivní), ochrany a univerzality (také tzv. subsidiární zásady univerzality).²⁸

Vůdčí zásadou je zásada teritoriality upravena v § 2 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dle tohoto ustanovení se podle „*zákoně České republiky posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek*“. Výrazná změna oproti trestnímu zákoníku je ta, že zohledňuje krom místa spáchání činu i osobu pachatele.²⁹

Ostatní zásady ovládající místní působnost jsou buď v mírně pozměněném znění, oproti trestnímu zákoníku, upraveny v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, nebo se subsidiárně použije trestní zákoník. Vzhledem k omezenému rozsahu této diplomové práce se proto jimi nebude více zabývat.

Okruh společenských vztahů chráněných zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy jeho věcná působnost je vymezena v § 7 taxativním výčtem trestných činů z trestního zákoníku, za které může být stíhaná také právnická osoba. Tento výčet vzbuzuje v odborných kruzích mnoho diskuzí, proto bude tato problematika podrobněji rozebrána v dalších částech této práce.

Největší rozdíl je v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob oproti trestnímu zákoníku v úpravě osobní působnosti. Do osobní působnosti tohoto zákona totiž nespádají zcela všechny právnické osoby, vzniklé způsobem uvedeným na začátku první kapitoly této diplomové práce. Podle § 6 odstavce 1 není trestně odpovědná Česká republika a územně samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Současně však odstavec 2 tohoto paragrafu uvádí, že majetková účast právnických osob uvedených v odstavci 1 na právnické osobě nevyklučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby podle tohoto zákona. Osobní působnost zákona je tedy koncipovaná velmi široce.

Vyloučení České republiky jako státu z trestní odpovědnosti má své opodstatnění. Má se za to, že trestné činy, kterých se dopustí představitelé státu, jsou výlučně jejich osobními činy. Stát by navíc svými vlastními orgány trestal sám sebe. Spolu s Českou republikou jsou

²⁸ SÝKORA, Michal. Působnost zákona o trestní odpovědnosti..., s. 130.

²⁹ Tamtéž, s. 131.

vyloučeny také všechny její organizační složky, a to z důvodu, že nejsou právníckými osobami.³⁰

Obce, kraje a hlavní město Praha jsou vyloučeny z trestní odpovědnosti právníckých osob jako územně samosprávné celky ale pouze při výkonu veřejné moci, tedy jednají-li jako veřejnoprávní subjekt v rámci jednak samostatné působnosti, jednak přenesené působnosti.³¹

Možných pachatelů z řad právníckých osob je opravdu mnoho. Od škol, školských zařízení, nemocnic, vědeckých zařízení, ústavů, obchodních společností upravených v zákoně o obchodních korporacích, profesních komor, České advokátní komory, církvi a náboženských společnostech po právnícké osoby zřízené zákonem, jako např. České dráhy, Českou televizi, Českou národní banku, Všeobecnou zdravotní pojišťovnu a mnoho dalších. Jak je z výčtu patrné, nejsou vyloučeny ani politické strany, zdravotní pojišťovny, banky a jiné finanční instituce, jejichž existence představuje jistý kriminogenní faktor už od počátku.³²

Jak bylo uvedeno výše, právnícká osoba zapsaná do obchodního rejstříku zaniká dnem výmazu z tohoto rejstříku. Právnícká osoba nepodléhající zápisu zaniká až skončením likvidace.³³ Se zánikem právnícké osoby však nezaniká její trestní odpovědnost v případě, že společnost má svého právního nástupce. S účinností zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob byla totiž do trestního práva zavedena nová zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce zakotvena v § 10 tohoto zákona. Doposud trestní právo neznalo trestněprávní odpovědnost právního nástupce pachatele. V případě, že pachatel – fyzická osoba zemře, zaniká trestněprávní vztah a s ním i práva a povinnosti plynoucí z tohoto vztahu. Česká republika se při zavádění této zásady nechala inspirovat rakouskou právní úpravou.³⁴

S přechodem trestní odpovědnosti právnícké osoby na právního nástupce může být spojena celá řada komplikací a problémů. Může být v konkrétním případě obtížné určit, v kterém okamžiku a na který subjekt odpovědnost přešla. Další komplikace způsobuje dovození zavinění právního nástupce právnícké osoby.³⁵ Více se problémům spojených s přechodem trestní odpovědnosti na právního nástupce věnuje třetí kapitola této diplomové práce.

³⁰ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří.(ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 44 - 45 (§ 6).

³¹ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří.(ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 44 - 45 (§ 6).

³² Tamtéž.

³³ Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

³⁴ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří.(ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 85 (§ 10).

³⁵ Tamtéž, s. 84 – 85.

2 Důvody zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo toto téma v odborné literatuře rozebíráno poměrně často. Jednalo se totiž o výrazný zásah do právního řádu České republiky. Odborná veřejnost se rozdělila na dva tábory – zastánce a odpůrce trestní odpovědnosti právnických osob. Každá ze stran vznášela množství více či méně pádných argumentů. V této kapitole jsou uvedeny alespoň některé z argumentů pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Argumenty proti vycházely převážně z obavy z následného praktického fungování tohoto institutu, ale také z obav z problémů, které se teprve mohou objevit a se kterými se při přijímání nového zákona nepočítalo. Třetí kapitola je proto zaměřena na skutečně problémy, které s tímto zákonem vyvstaly.

2.1 Důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Důvodů pro zavedení institutu právě trestní odpovědnosti právnických osob je celá řada. Blíže se tato práce zaměřuje ovšem jen na mezinárodní závazky a doporučení, nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti, rovnováhu práv a povinností, nedostatečnou úpravu deliktní odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami, vzrůstající moc právnických osob a shrnu také ostatní důvody.

2.1.1 Mezinárodní závazky a doporučení

Institut trestní odpovědnosti právnických osob se stal novým a kontroverzním tématem konce dvacátého století a počátku tohoto století nejen v České republice.³⁶ Jako nejvýznamnější důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice Jelínek a ostatně i další autoři považují mezinárodní závazky – mezinárodní smlouvy a předpisy Evropského společenství a Evropské unie požadující zavedení tohoto institutu do vnitrostátních právních předpisů. Na vnitrostátní úpravě je, jakým způsobem a jakými prostředky bude upravena deliktní odpovědnost právnických osob. Sankce hrozící právnickým osobám musí být však účinné, přiměřené a odstrašující.³⁷ V celé řadě mezinárodních právních, politických a také vědeckých dokumentů (přibližně 40) se požaduje sankcionování právnických osob prostředky vnitrostátního práva. Autory těchto dokumentů jsou především Organizace spojených národů a jejich orgánů a organizací, Evropské společenství, Rada Evropy, Evropský parlament, samozřejmě Evropská unie. Podobné

³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 13.

³⁷ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost...*, s. 25.

požadavky padly také na radě vědeckých fór např. na světových kongresech Mezinárodní společnosti pro trestní právo (AIDP).³⁸

K zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vybízejí různorodé prameny mezinárodního práva i práva Evropské unie. Liší se jak povahou ve smyslu práva, tak závazností – jedná se o závazné mezinárodní smlouvy, ale i nezávazná doporučení. Některé na sebe navazují, doplňují se, jiné se svým obsahem liší. Tímto se ztěžuje možnost všechna opatření poznat a orientovat se v nich, ale hlavně se stává obtížnější efektivní používání těchto opatření.³⁹ Tyto mezinárodní dokumenty se ve většině případů týkají potírání obchodu s lidmi a sexuálního zneužívání dětí, ochrany životního prostředí, trestání korupce, boje proti hospodářské kriminalitě, ochrany spotřebitelů a ochrany finančních zájmů Evropské unie. Ty mezinárodní úmluvy nebo doporučení, týkající se jednotného postupu proti páčání určité trestné činnosti, požadují pouze, aby státy za určité jednání stanovily „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“, ale netrvají na tom, aby se sankce udělovaly v trestním řízení.⁴⁰ Je ponecháno na státech, jaký druh odpovědnosti a sankce si zvolí – tedy zda budou uplatňovat trestněprávní, občanskoprávní či administrativní odpovědnost právnických osob.⁴¹

Jako příklad nejvýznamnějších mezinárodních úmluv, které vybízejí k účinnému trestání právnických osob, můžeme uvést Úmluvu o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích č. 25/2000 Sb. m. s. Dále jde o Úmluvu o potlačování financování terorismu č. 18/2006 Sb. m. s. a Úmluvu OSN proti korupci.⁴²

Z úmluv a jiných právních aktů Rady Evropy je jako příklad možné uvést Doporučení rady Evropy č. (88) osmnácti členským státům týkající se trestní odpovědnosti podniků za trestné činy spáchané během výkonu jejich činností a Trestněprávní úmluvu o korupci č. 70/2002 Sb. m. s.⁴³

Ochrana finančních zájmů Evropské unie je také zásadním způsobem spojena se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob. Velký význam v této oblasti má Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství a Úmluva o boji proti korupci úředníků

³⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 107.

³⁹ Tamtéž..., s. 108.

⁴⁰ KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné úpravy. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 4, s. 222.

⁴¹ JELÍNEK, Jiří.: *Trestní odpovědnost...*, s. 139.

⁴² Tamtéž, s. 113 – 116.

⁴³ Tamtéž, s. 117 – 118.

Evropských společenství nebo členských států Evropské unie. Obě tyto úmluvy jsou vypracované na základě Smlouvy o Evropské unii.⁴⁴

Dál jde o množství rámcových rozhodnutí Rady EU, jako například ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (2001/413/SVV), dále Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (2002/475/SVV), Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 27. ledna 2003 o trestní ochraně životního prostředí (2003/80/SVV) a Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/626/SVV) a další.⁴⁵

Z uvedeného množství příkladů je patrný značný tlak na Českou republiku na zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob. Charakter norem, kterými bude tak učiněno, je však ponechán na vnitrostátní úpravě. Je tedy pochopitelné, že mezinárodní závazky se staly nejvýznamnějším důvodem pro přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu České republiky.

2.1.2 Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti

Dalším z hlavních důvodů pro přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je faktická nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti za spáchání některých trestných činů. Tímto institutem je tak zajištěno vyplňování nedokonalostí – mezer v trestání, kde není možné dovést trestní odpovědnost fyzických osob.⁴⁶ Tato nemožnost dovést odpovědnost konkrétních osob je způsobena například složitými neprůhlednými strukturami v organizaci dané právnické osoby. V některých případech se jedná o nedbalost, v jiných případech jde však o záměr uniknout trestněprávnímu postihu. Trestní stíhání je poté neúspěšné, neboť se nepodaří dostatečně prokázat příčinnou souvislost mezi danou fyzickou osobu a trestným činem.⁴⁷

Dále si lze představit situaci, že zaměstnanec dané společnosti při spáchání trestného činu jednal v souladu s instrukcemi svého nadřízeného. Omluvou pro spáchaný trestný čin by samozřejmě nebyla skutečnost, že dané jednání bylo zaměstnanci přikázáno nadřízeným, na druhou stranu mezi lidmi sílí strach ze ztráty zaměstnání. Neuposlechnutí příkazu nadřízených by v mnoha případech mohlo být důvodem k ukončení pracovního poměru. Dovození trestní odpovědnosti dané právnické osoby by i zde bylo vhodné.

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří.: *Trestní odpovědnost ...*, s. 120.

⁴⁵ Tamtéž, s. 125 – 129.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol.(ed) *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 14 (úvod).

⁴⁷ Tamtéž.

V době před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se také stávalo, že se sice podařilo dohledat osobu, která nese vinu za určité jednání, podařilo se ji potrestat, ale tento postih za jednání právnické osoby se často ukázal být málo účinný. I přes postih fyzické osoby se často stávalo, že právnická osoba dále konala protiprávní činnost. Takové situace se nejčastěji objevovaly na poli ochrany životního prostředí.⁴⁸

Dále se jedná o případy tzv. organizované neodpovědnosti. V některých společnostech je management rozdělen do více článků a každý článek nese vinu za část deliktního jednání a až souhrn těchto jednotlivých rozhodnutí nese prvky protiprávního jednání. Přitom každé jednotlivé rozhodnutí trestním jednáním není.⁴⁹

2.1.3 Rovnováha práv a povinností

V posledních letech lze vyzorovat tendenci českého zákonodárce přiznávat právnickým osobám stále více práv. Je proto vhodné spojit s těmito právy také určité povinnosti. Jeví se jako nespravedlivé, aby právnické osoby pouze čerpaly z výhod vyplývajících z některých práv a zároveň byly ušetřeny nevýhod z nich plynoucích, například aby na ně nedopadala trestní odpovědnost.⁵⁰

Trestní právo se vyznačuje jako nejrepresivnější oblast práva. I z toho důvodu by mělo hrát tuto roli také ve vztahu k právnickým osobám stejně jako k osobám fyzickým.⁵¹

2.1.4 Nedostatečná úprava deliktní odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami

Jak již bylo uvedeno výše, deliktní odpovědnost právnických osob, tak jak požadují mezinárodní závazky, lze upravit i jinak než normami trestního práva a pravou trestní odpovědností. Nabízí se ještě typ nepravé trestní odpovědnosti právnických osob a správní odpovědnosti právnických osob. Pavelka také hovoří o hybridní „správnětrestní“ odpovědnosti, která je založena na kombinaci správněprávní a trestněprávní úpravy. Správním právem jsou upraveny hmotněprávní aspekty a trestním právem jsou upraveny procesní aspekty.⁵² Jedná se ale spíše o variantu, která není v této souvislosti zmiňovaná významnějším způsobem.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 88.

⁴⁹ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost...*, s. 26.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 93.

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 13 (úvod).

⁵² PAVELKA, Ivan. Opravdu nelze účinně řešit postih právnických osob za jednání, jež u fyzických osob zakládá jejich trestněprávní odpovědnost, prostředky správního práva?, *Právní rozhledy*, 2011, roč. 18, č. 3, s. 90.

Tato podkapitola se věnuje důvodům, které vedly českého zákonodárce k rozhodnutí jít cestou pravé trestní odpovědnosti právnických osob a v čem se jeví ostatní typy odpovědnosti jako nedostatečné.

Před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla deliktní odpovědnost právnických osob v České republice upravena pouze normami správního práva. Bohužel se jedná o velmi nedokonalou právní úpravu. Hlavní problém tkví v její nejednotnosti, dále v roztržitosti a komplikovanosti. Další problémy činí to, že normami správního práva nejsou upraveny obecné instituty, jako jsou okolnosti vylučující protiprávnost a trestnost. Nenajdeme zde ani úpravu zániku trestnosti a zásad pro ukládání sankcí. Mezinárodní spolupráce je velmi omezena z důvodu chybějících mezinárodních smluv, na jejichž základě by byla realizována mezinárodní právní pomoc. Není proto možné využívat některé instituty právní pomoci, např. dožádání. Bez těchto institutů je efektivní trestní stíhání některých právnických osob v zahraničí velice složité.⁵³

Pro úpravu deliktní odpovědnosti právnických osob normami trestního práva přispívá také argument nedokonalosti mimotrestních řízení (správního řízení), resp. jejich nedostatečná propracovanost. V praxi to znamená, že správní řízení nezaručuje obviněnému důsledné uplatnění všech jeho procesních práv, ač sankce ukládané ve správním řízení mohou právnickou osobu citelně zasáhnout.⁵⁴

Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí, že k dokonalé úpravě deliktní odpovědnosti právnických osob normami správního práva by bylo třeba zavést do právního řádu složitou strukturu zcela nových a komplikovaných skutkových podstat. Což by zcela určitě vedlo k řadě problémů v aplikační praxi. V této souvislosti hovoří důvodová zpráva také o nutnosti přezkumu těchto správních rozhodnutí trestním soudem a vytvoření nové procesní úpravy s množstvím trestněprávních institutů.⁵⁵ Požadavek na přezkum správních rozhodnutí trestním soudem v případě zvolení správní odpovědnosti právnických osob je totiž zakotven v rámcovém rozhodnutí o uplatňování zásady vzájemného uznávání peněžitých trestů a v mezinárodních smlouvách o právní pomoci ve věcech trestních.⁵⁶

Zakotvení nové procesní úpravy s výraznými trestněprávními prvky by vedlo k tomu, že obdobné úkony by byly oprávněny provádět jak orgány činné v trestním řízení, tak správní

⁵³ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEK, Jiří (ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 20 (úvod).

⁵⁴ Tamtéž, s. 21.

⁵⁵ PAVELKA, Ivan. Opravdu nelze účinně řešit postih...

⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (obecná část).

orgány. Koordinace takových úkonů by byla velmi složitá a mohlo by docházet k neúměrnému zatěžování účastníků řízení. Hrozilo by také prodlení v řízeních vzhledem k nutnosti předávání spisů mezi orgány činnými v trestním řízení a správními orgány.⁵⁷ Domnívám se také, že by přijetí nové procesní úpravy vedlo k dalšímu zahlcování právního řádu nadbytečnými právními úpravami.

Dále zaznívá námitka rozporu správněprávní varianty deliktní odpovědnosti právnických osob s ústavním pořádkem. Protiústavnost spočívá v tom, že ve stejném typu protiprávního jednání by byl fyzickým osobám poskytován vyšší standart právní ochrany než právnickým osobám. V této souvislosti by se muselo při tvorbě procesních předpisů dbát na důsledné zakotvení práva na spravedlivý proces se všemi jeho aspekty, zejména práva na obhajobu, práva předvolávat a vyslýchat svědky, práva na zákonného soudce.⁵⁸

S variantou správněprávní deliktní odpovědnosti právnických osob zaznívaly také požadavky na zavedení nového specializovaného orgánu pro řešení této agendy. Zvažovalo se svěřeni věcné příslušnosti policii či celním úřadům jako správním orgánům příslušným k řešení deliktů právnických osob.⁵⁹

Přesto, že si Česká republika zvolila zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, úprava některých skutkových podstat normami správního práva zůstala zachována.⁶⁰ S ohledem na tuto skutečnost byl zařazen do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob § 28. Účel tohoto ustanovení je realizace principu *ne bis in idem*, který zaručuje, že v téže věci bude rozhodováno jen jednou a nebude rozhodováno souběžně v trestním a správním řízení.⁶¹

2.1.5 Vzdávající moc právnických osob

V roce 2010 započalo svou činnost přes 24 tisíc obchodních společností. Zaniklo jich „jen“ okolo pět a půl tisíce. V celkovém součtu obchodních společností v tomto roce existovalo 363 tisíc. Existovaly také další druhy právnických osob, jako jsou občanská sdružení, politické strany či společenství vlastníků jednotek. Jejich činnost je různá od vzdělávání přes dopravu, zábavu až po pohřebnictví. Dá se říct, že právnické osoby nás

⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti ...

⁵⁸ PAVELKA, Ivan. Opravdu nelze účinně řešit...

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Všechny námitky uvedené v důvodové zprávě k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob zpochybnil JUDr. Ivan Pavelka v odborném článku s názvem *Opravdu nelze účinně řešit postih právnických osob za jednání, jež u fyzických osob zakládá jejich trestněprávní odpovědnost, prostředky správního práva?*.

⁶¹ PRÁŠKOVÁ, Helena. Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby, *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 6, s. 121.

obklopují na každém kroku a po celý náš život.⁶² Ruku v ruce se vzrůstajícím počtem právnických osob roste také jejich reálná hospodářská moc.

Obchodní a průmyslové společnosti s sebou krom prudkého vzestupu hospodářského a společenského života přinesly také dříve neznámé tendence. Právnické osoby se nově dopouštějí velmi závažné trestné činnosti, která po sobě nechává někdy jen těžko napravitelné následky na společnosti i na životním prostředí.⁶³ Dalšími hlavními oblastmi, ve kterých se právnické osoby dopouštějí výrazných protispoločenských aktivit, jsou oblast bezpečnosti práce, ochrany spotřebitele, nakládání s nebezpečnými látkami a také oblast ochrany hospodářské soutěže.⁶⁴ Správní právo v těchto případech neposkytuje dostatečné sankce, proto se úprava trestněprávní odpovědností zdá vhodnější. Nese s sebou také vyšší stupeň difamace pachatele než správní právo.⁶⁵ Lze si přestavit, že v některých případech difamující účinek trestu právnickou osobu zasáhne mnohem více než samotný trest. Zvláště pokud si právnická osoba zakládá na své poctivosti a dobré pověsti.

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je spojeno s tendencí aktivněji a efektivněji chránit životní prostředí, neboť jeho největšími znečišťovateli jsou právě právnické osoby. Příkladem ekologických katastrof s nedozírnými následky na životní prostředí je havárie z roku 1976 v italském Sevesu, kdy došlo k úniku obrovského množství jedovatých plynů do ovzduší. Další případ ekologické katastrofy se stal v roce 1984 v indickém Bhópálu, kdy došlo k tak masovému znečištění ovzduší jedovatým plynem, že zahynulo nejméně 3 800 lidí.⁶⁶ Lze si jen těžko představit, že odpovědnost za ekologické katastrofy takového rozsahu s výrazným přesahem do veřejného zájmu by měly nést pouze jednotlivé osoby, popřípadě by za ně měly být uloženy jen správní sankce.

2.1.6 Ostatní důvody

Ve zbytku lze uvést, že pro přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob svědčilo také stále častější zakládání obchodních společností, ale i družstev a spolků přímo za účelem páčání trestné činnosti. Ať už je právnická osoba založena za účelem páčání trestné činnosti, nebo není, stále častěji se jejím prostřednictvím tato činnost děje, neboť rozvoj

⁶² FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 7 – 8.

⁶³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 81 – 81.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). *Trestní odpovědnost...*, s. 13 (úvod).

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 81 – 81.

⁶⁶ Tamtéž, s. 84.

ekonomiky a možnost vytváření složitějších struktur vedení společností k tomuto vytvářejí příležitost.⁶⁷

Šámal hovoří také o potřebě zvýšit preventivní účinky trestu tím, že odpovědnost bude kumulovaná, tedy souběžná trestní odpovědnost fyzických osob i právnických osob. Je toho názoru, že je třeba zapojit do řešení kolektivní sílu. Hrozba kolektivní sankce se dotýká většího počtu zaměstnanců a ti by mohli příznivě ovlivnit chování společnosti tak, aby bylo v souladu se zákonem. V této souvislosti se jeví postih normami správního práva jako nedostatečný, neboť probíhá bez účasti veřejnosti, anonymně a bez většího zájmu zaměstnanců společnosti. Trestní sankce má v tomto ohledu větší generálně preventivní účinky.⁶⁸

Dalším argumentem pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je možnost trestat je i za porušení norem chování formulovaných obecně, např. porušení obecného příkazu nepoškozovat lidské zdraví. Naproti tomu ve správním trestání musí být porušeny konkrétně formulované normy. Může proto snadno docházet k mezerám v případě, že zákonodárce opomene na některý příkaz nebo zákaz.⁶⁹

2.2 Důvody proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Důvodů hovořících proti zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu České republiky je také velké množství. Tato podkapitola se zabývá jen některými z nich, konkrétně argumentem, že právnická osoba je jen fikce, argumentem, že právnická osoba nemůže jednat a nemůže jednat zaviněně, dále že trestní odpovědnost právnických osob zakládá kolektivní vinu a argumentem nevhodností a neúčelností sankcí pro právnické osoby. Dále bude rozebrán argument, že trestní právo je prostředek „ultima ratio“, a argument přetíženosti soudů. Lehce budou také shrnuty ostatní důvody, stejně jako u argumentů pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

2.2.1 Právnická osoba je fikcí

Nejsilnějším argumentem odpůrců zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se zdá být skutečnost, že právnická osoba je abstraktní pojem – fikce a nelze ji proto brát jako subjekt, který je schopný konat v trestněprávním smyslu a kterému lze uložit v tomto smyslu také sankci.⁷⁰ Jak už bylo uvedeno v první kapitole, základ teorie fikce vychází z Savignyho

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 10, č. 11, s. 19 – 20.

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 14 (úvod)

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž, s. 53.

historickoprávní školy. Už Savigny na samém začátku vycházel z myšlenky, že právnické osoby jsou umělé konstrukty bez reálného podkladu, a proto je vyloučené, aby se staly pachatelem trestných činů.⁷¹ Tato zásada, potvrzena také římským právem, byla dlouhou dobu základ právního systému kontinentální Evropy.⁷²

Protiargument je vcelku jednoduchý a jednoznačný. Reálnost právnických osob můžeme usuzovat z vlivu, který mají v každodenním životě. Výrazným způsobem například ovlivňují rozvoj technologií, mají silný vliv na život a činnost fyzických osob. Konání právnických osob má nejen právní účinky vůči třetím osobám. Navíc vzhledem k tomu, že právnické osoby právní subjektivitu v obchodním, občanském i správním právu mají, není důvod, aby to v trestním právu bylo jinak.⁷³

2.2.2 Právnické osoby nejsou způsobilé a nemohou jednat zaviněně

Podstatou tohoto argumentu je skutečnost, že právnická osoba není schopná konat ve smyslu trestního práva, neboť vždy za ni koná fyzická osoba. Toto zprostředkované jednání však není schopno založit trestní odpovědnost, protože se jedná o odpovědnost za cizí jednání.⁷⁴ Podivuhodné na tomto argumentu je to, že zatímco v soukromé sféře právnická osoba může jednat bez problémů – jednání statutárních orgánů je považováno za jednání právnické osoby, v trestním právu toto dovodit nelze. Přitom přisuzovatelnost jednání není v trestním právu (ale i v oblasti správního trestání a v soukromém právu) neznámý institut.⁷⁵

Jeden z nejsilnějších argumentů hovoří také o tom, že právnická osoba není schopna jednat zaviněně, neboť psychické stavy, vlastnosti a projevy jsou pevně spjaty pouze s fyzickou osobou, nikoliv s osobou právnickou. Nutno dodat, že s vypořádáním tohoto argumentu mají příznivci trestní odpovědnosti právnických osob největší problémy.⁷⁶ V této souvislosti hovoří Musil o nutnosti vytvořit druhou kolej trestního práva, tzv. trestní právo korporací, kdy subjektivní stránka trestného činu, tzv. „vina podniku“, by se odvozovala od neadekvátního výkonu managementu.⁷⁷ Osobně se domnívám, že vytvoření druhé koleje trestního práva by z jedné strany využívání institutu trestní odpovědnosti mohlo zefektivnit. Stal by se přehlednější a snad jasnější. Na druhou stranu by přispěla k dalšímu zahlcování právního řádu množstvím nových právních norem.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 97.

⁷² Tamtéž.

⁷³ ROHÁČ, Ivan. *Důvody „proti“ zavedeníu...*, s. 53.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 16 (úvod).

⁷⁵ ROHÁČ, Ivan. *Důvody „proti“ zavedeníu...*, s. 54.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 16 (úvod).

⁷⁷ ROHÁČ, Ivan. *Důvody „proti“ zavedeníu...*, s. 55.

2.2.3 Trestní odpovědnost právnických osob zakládá kolektivní vinu

Se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob přichází obava, že by trestněprávními sankcemi mohly být postihnuty také osoby, které neměly vliv na protiprávní chování právnické osoby a neměly ani možnost jej jakkoliv ovlivnit. V tomto ohledu se jeví postih právnických osob nespravedlivý.⁷⁸ Typickým příkladem je poškození drobných akcionářů při uložení peněžitého trestu nebo propuštění zaměstnanců při trestu zrušení právnické osoby.

Hrubá nespravedlivost by se ovšem mohla stát v situaci, kdy společnost spáchá trestný čin, rozprodá nebo převede na jinou společnost celý svůj majetek nebo jeho podstatnou část a poté bude tato právnická osoba prodána už pouze jako prázdná slupka bez majetku. Tato prakticky nová právnická osoba by musela nést trestní odpovědnost za zcela cizí vinu.

2.2.4 Nevhodnost a neúčelnost sankcí pro právnické osoby

Jedním z hlavních účelů trestu je ochrana společnosti a polepšení pachatele. Před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se diskutovalo nad tím, zda sankce ukládané právnickým osobám budou tento účel trestu splňovat. Roháč o naplnění účelu trestu ukládaných právnickým osobám nepochybuje a myslí si, že rozhodně lze trestem zabránit páchání trestné činnosti právnické osobě. Zvláště v době, kdy vládne na trhu konkurenční prostředí a dobrá pověst společnosti představuje podstatnou výhodu. Trest zveřejnění rozsudku by mohl působit velmi preventivně na chování společnosti v dnešní době.⁷⁹

2.2.5 Trestní právo jako prostředek „ultima ratio“

Není kriminálně a politicky příliš žádoucí používat trestní právo tam, kde se to nejeví zcela nezbytné a kde postačí regulace normami jiného právního odvětví. Sankce udělované správním právem se příznivcům správního trestání právnických osob zdají být dostatečné, a proto není nezbytné zacházet do krajnosti a trestat právnické osoby prostřednictvím trestního práva.⁸⁰ Ovšem snaha trestat je prostředky trestního práva nevylučuje možnost postihovat méně závažné delikty v rámci správního trestání. O deliktech s nižším stupněm závažnosti mohou stále rozhodovat správní orgány, pokud ale půjde o delikty závažnější,

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 100.

⁷⁹ ROHÁČ, Ivan. *Dôvody „proti“ zavedeniu...*, s. 57.

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 18 (úvod).

rozhodnutí bude ponecháno na soudech. Zásada subsidiarity trestní represe tedy zůstane zachována i v případě trestání právnických osob.⁸¹

Podle mého názoru, jestliže je trestní právo považováno za prostředek „ultima ratio“, tím spíše by mělo platit také ve vztahu k právnickým osobám. Právnické osoby se dopouštějí nejtěžších trestných činů hlavně na poli hospodářské kriminality, a proto by proti nim měly být použity ty nejzazší prostředky. Tento argument by měl být uváděn spíše ve prospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob než proti.

2.2.6 Přetíženost soudů

Již dlouhou dobu se mluví o značném přetížení orgánů činných v trestním řízení, zvláště trestních soudů. Přidáním dalších úkolů by situaci zřejmě ještě více zhoršilo. Mohlo by dojít k neúměrným průtahům v řízení. Správní právo je v tomto ohledu lépe uzpůsobeno.⁸² S tímto argumentem nelze než souhlasit. Na druhou stranu by se tento problém dal vyřešit personálním posílením orgánů činných v trestním řízení. Peněžní prostředky vynaložené na personální posílení by se do státního rozpočtu vrátily v důsledku větší objasňování kriminality a většího množství uložených peněžních sankcí. Došlo by tak k vytvoření bezpečnějšího prostředí pro podnikání a tím by se i zvýšila ochota lidí podnikat. Objem vybraných peněžních prostředků v podobě daní by se zvětšil, protože by docházelo k menším daňovým únikům.

2.2.7 Ostatní důvody

Další argument je založen na obavě, že pro právnickou osobu je poměrně snadné zcela zrušit svou existenci anebo znemožnit výkon trestu, který jí bude udělen zejména tehdy, kdy byla právnická osoba vytvořena za účelem páchaní trestné činnosti.⁸³ Zde je na místě upozornění soudců z Krajského soudu v Ostravě na neprovázanost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a zákona č. 304/2013 Sb. o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob v tom ohledu, že se do obchodního rejstříku nezapisují údaje o zahájení trestního stíhání právnické osoby ani jiné podstatné informace související s trestním stíháním právnické osoby. Společnost tedy může být při podezření, že bude na ni zahájeno trestní stíhání, ale i po jeho zahájení, kdykoliv zrušena a tím se vyhnout odpovědnosti za své protiprávní jednání. Může tak vznikat nerovnost, kdy poctivé společnosti budou trestně stíhány za své činy, ale organizace, jejichž hlavní účel je páchaní trestných činů postihu,

⁸¹ ROHÁČ, Ivan. Důvody „proti“ zavedení..., s. 57.

⁸² ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 18 (úvod).

⁸³ Tamtéž.

uniknou. Naproti tomu by se dala trestním právem poměrně snadno upravit možnost trestně stíhat právnické osoby nacházející se v likvidaci nebo které jsou už po svém zániku.⁸⁴ Rakouský zákon například s touto variantou počítá a pečlivě upravil otázku právního nástupnictví, kdy zavádí do právního řádu v této souvislosti institut podobný odporovatelnosti v občanském právu. Vybrané právní úkony jsou potom vůči některým subjektům za splnění vymezených podmínek neúčinné.⁸⁵ Otázkou ovšem zůstávala efektivita postihu takových právnických osob.

Porušení zásady *ne bis in idem*, jež se odvíjí od principu zákazu dvojího potrestání, se také řadí mezi argumenty odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob. V situaci, kdy je osoba potrestána jako fyzická osoba a poté ještě i v rámci trestní odpovědnosti právnických osob, se hovoří o nepřípustném dvojím potrestání. Tento argument ale nemá příliš silnou váhu, neboť je trest adresován vždy jinému subjektu. Nejde tedy o dva tresty pro tutéž osobu za stejný čin.⁸⁶

Již naprosto irelevantní je odmítání trestní odpovědnosti právnických osob na základě přesvědčení, že sankce, jako je ztráta dobrého jména či důvěry spotřebitele a s tím související zmenšená produkce nebo pokles kurzu akcií společnosti, jsou sankcemi dostatečnými.⁸⁷

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost...*, s. 16 (úvod).

⁸⁵ ROHÁČ, Ivan. *Dôvody „proti“ zavedeniu...*, s. 59.

⁸⁶ Tamtéž, s. 58.

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost...*, s. 103.

3 Rozbor (vybraných) problematických otázek trestní odpovědnosti právnických osob

Z množství a druhů uvedených důvodů proti přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyplývá, že jisté problémy v aplikační praxi při přijímání toho zákona byly očekávány. Tato kapitola se proto zaměřuje na ty problémy, které se vyskytly až po nabytí účinnosti zákona tohoto zákona. Vychází především z dotazníků, ve kterých odpovídali na otázky státní zástupci z okresních, krajských, vrchních, ale i z nejvyššího státního zastupitelství a soudci krajských soudů, a z rozhovorů s nimi. V některých případech šlo o osobní konzultaci s dotčenými osobami a v jiných případech se jednalo pouze o vyplnění dotazníku pomocí e-mailové komunikace. Osloveni byli a spolupráci poskytli celkem tři soudci z Krajského soudu v Ostravě, šest státních zástupců z Okresního státního zastupitelství ve Zlíně, jeden státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Ostravě, dva státní zástupci Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a dva státní zástupci Nejvyššího státního zastupitelství. Dle mého názoru se jedná o dostatečný počet osob, jejichž kvalifikace a zkušenosti jsou zárukou relevantních názorů na danou problematiku.

Dotazník obsahoval tyto otázky:

1. Které aspekty trestní odpovědnosti právnických osob považujete ze své praxe za nejproblematictější?
2. Myslíte si, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu bylo dobrým krokem zákonodárce, či nikoliv?
3. S aplikací jakého paragrafu, v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob, se vyskytují největší problémy?
4. Myslíte si, že zavedení zásady oportunity v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob by aplikaci trestní odpovědnosti právnických osob zefektivnilo?
5. Myslíte si, že zavedení generální trestní odpovědnosti právnických osob by aplikaci trestní odpovědnosti právnických osob zefektivnilo?

Jako doplňkové pak byly ještě v některých případech pokládány tyto otázky:

1. Způsobuje v praxi problémy institut přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby?

2. Setkal/a jste se již s případem, kdy by Vám institut trestní odpovědnosti právnických osob ve své praxi významně pomohl ke spravedlivému řešení?

Nejprve budou odpovědi na tyto otázky obecně shrnuty. Poté bude věnována pozornost těm aspektům trestní odpovědnosti právnických osob, které se z těchto odpovědí zdají být nejproblematictější.

V obecné rovině se nelišily odpovědi soudců od státních zástupců a ani odpovědi státních zástupců různých stupňů. Odpovědi u některých otázek byly velmi podobné. Zvláště v případě první otázky. Většina dotázaných uvedla, že nejproblematictějším aspektem je nucené trestní stíhání tzv. „prázdných schránek“ nebo také někdy „mrtvých schránek“ či „bílých koní“. Tedy právnických osob, které nevlastní žádný majetek, buď z toho důvodu, že nikdy žádný ani nevlastnily, neboť byly od počátku založeny za účelem páchání trestné činnosti, nebo z důvodu, že majetek byl už dávno před zahájením trestního stíhání převeden na jinou společnost nebo fyzickou osobu. Nevykazují žádnou činnost, pouze zatím nebyly zrušeny. Statutárním orgánem těchto „prázdných schránek“ jsou většinou bezdomovci či lidé s nižší úrovní intelektu, kteří byli zneužiti k tomuto účelu, mnohdy také za drobnou úplatu. Sídlo takové společnosti dle obchodního rejstříku je uváděno na adrese bytu, ve kterém sídlí mnoho dalších podobných společností a na které se fakticky nikdo ze společnosti nezdržuje. Trestní stíhání je nutné vůči těmto právnickým osobám zahajovat z důvodů zásady legality ovládající trestní řízení proti všem subjektům, včetně právnických osob.

Také odpovědi na čtvrtou otázku byly u všech dotázaných velmi podobné. Shodně uvedli, že nahrazení zásady legality zásadou oportunity by bylo ve vztahu k právnickým osobám efektivnější. Hlavním důvodem je zmiňované trestní stíhání „prázdných schránek“. Trestní stíhání těchto právnických osob považují v současné době za jeden z nejproblematictějších aspektů celé trestné odpovědnosti právnických osob, a proto bude více rozebrán v dalších částech této práce.

Odpovědi na druhou otázku, tedy zda zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu považují dotázaní za dobrý krok zákonodárce, byly rozmanitější. Jedna skupina dotázaných ho považuje za krok vpřed, byť s výhradami proti stávající úpravě. Domnívají se, že by v budoucnu mohl tento institut výrazně pomoci při regulaci nelegálního chování právnických osob. Druhou skupinu zastává názor, že by správněprávní odpovědnost právnických osob byla vhodnějším řešením, neboť například v Německu funguje spolehlivě. Trestní řízení je velmi drahé a složité a v případě právnických osob postačují správní sankce. Někteří zastávají názor, že se jedná o naprosto nadbytečný institut, neboť jde o cizorodý

prvek, který nemá v českém právním prostředí místo ani v budoucnu. Naštěstí se jedná pouze o ojedinělé názory.

V případě třetí otázky se většina shodla na problematice aplikaci § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Zmíněné ustanovení hovoří (mimo jiné) o nutnosti v některých případech ustanovit právnické osobě opatrovníka. Ustanovováním opatrovníka se věnuje tato práce podrobněji níže.

Dalším ustanovením, které činí a jistě bude činit v praxi komplikace, je přiřítelnost jednání právnické osobě, tedy § 8 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Zvláště problematickým se už na první pohled jeví odst. 2. písm. b), tedy přiřítelnost spáchání trestného činu právnické osobě zaměstnancem. O přiřítelnosti jednání určitých osob právnické osobě pojednává také níže samostatná podkapitola této práce.

Pátá otázka byla věnovaná rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. Výčet trestných činů, za které může být právnická osoba odpovědná, je uveden v § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Důvodová zpráva uvádí, že okruh trestných činů je omezen pouze na ty, u nichž to vyžadují mezinárodní smlouvy a také právní předpisy Evropských společenství a Evropské unie. Přidané jsou daňové trestné činy, aby došlo, dle požadavků § 260 trestního zákoníku, k poskytnutí obdobné ochrany finančním zájmům České republiky, jako je poskytována finančním zájmům Evropské unie. K přidání těchto trestných činů vedla snaha o posílení tlaku na řádné plnění daňové povinnosti.⁸⁸ K rozšíření palety na všechny trestné činy v trestním zákoníku se nepřikláněl nikdo z dotázaných soudců ani státních zástupců. Uvítali by spíše zúžení okruhu stíhaných jednání právnických osob.

Ustanovení § 7 je v současné době částečně obsoletní a částečně v něm chybí některé trestné činy. Problematickým a zbytečným se zdá být zařazení trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. sexuální nátlak dle § 186) a trestných činů proti rodině a dětem (např. svádění k pohlavnímu styku dle § 202). Je třeba připomenout, že povinnost upravit odpovědnost právnických osob za tyto trestné činy plyne přímo z předpisů Evropské unie. Naopak absentují trestné činy proti životu a zdraví a některé trestné činy majetkové a hospodářské (např. zpronevěra dle § 206 trestního zákoníku, porušení povinností při správě cizího majetku dle § 220 a § 221 a úpadkové delikty dle § 222 až § 227 trestního zákoníku).⁸⁹

Otázka rozsahu kriminalizace jednání právnických osob je sice upravena velmi nedokonale, ale v současné době nečiní v praxi výraznější potíže. Vzhledem k novele

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti..., § 7.

⁸⁹ DANKOVÁ, Katarína. K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 302 – 304.

č. 304/0 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob⁹⁰, která se nyní nachází ve 3. čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky a která rozšiřuje výčet trestných činů, za které může nést právnická osoba odpovědnost, a vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce se touto otázkou nebude více nezabývat.

Z odpovědí na doplňkové otázky (byly pokládány jen při osobním setkání) se jeví jako problémový institut přechodu trestní odpovědnosti právnické osobě na jejího nástupce. Blíže se tímto institutem se zabývá samostatná podkapitola.

Většina dotázaných uvedla, že se ve své praxi již setkali s případem, kdy jim možnost dovození trestní odpovědnosti právnické osoby pomohla významnějším způsobem ke spravedlivějšímu a snadnějšímu řešení případu. Mají také za to, že v budoucnu by tento institut (po úpravě zákona) mohl být velmi užitečný a hrát významnou roli hlavně v boji proti hospodářské kriminalitě právnických osob.

Následující podkapitoly této práce jsou věnované již jen zmiňovaným nejproblematictějšími aspektům (otázkám) trestní odpovědnosti právnických osob. Jedná se o otázku tzv. „prázdných schránek“, otázku ustanovování opatrovníka právnické osobě pro trestní řízení, otázku přičitatelnosti jednání právnické osobě a v závěru této třetí kapitoly je rozebrána problematika přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby.

3.1 Otázka tzv. „prázdných schránek“

Jak bylo uvedeno výše, tzv. „prázdnými schránkami“ nebo také někdy nazývanými „mrtvými schránkami“ jsou takové právnické osoby, které právně sice existují (jsou zapsány do obchodního rejstříku), avšak nevykazují žádnou činnost, nevlastní majetek, v sídle zapsaném v obchodním rejstříku fakticky neprovozují žádnou činnost. Statutárním orgánem je osoba, která o činnosti dané právnické osoby nic neví, neboť se většinou jedná o osobu nižšího intelektu, kterému byla nabídnuta drobná úplata za tuto funkci.

Ve vztahu k „prázdným schránkám“ se jeví důsledky trestního stíhání jako neúčelné, neefektivní a zbytečné.⁹¹ Neefektivnost a neúčelnost je způsobena především tím, že takové právnické osobě nezáleží na jejím dobrém jménu, neboť žádnou obchodní činnost nevykonává. Nevlastní žádný majetek a z toho důvodu je okruh trestů, které lze účinně takové právnické osobě udělit, značně omezen. V tomto případě se nejprísnejší trest, tj. zrušení právnické osoby, jeví jako jediný možný. Dalo by se polemizovat nad tím, zda se dá v této

⁹⁰ Dne 27. 3. 2016, v den psaní této kapitoly, je novela ve 3. čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky.

⁹¹ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim* ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 7 NZN 604/2014, s. 50.

souvislosti hovořit vůbec o trestu. V žádném případě by se zákon o trestní odpovědnosti neměl stát nástrojem pro rušení těchto „prázdných schránek“. Mohlo by tím být totiž dosaženo původního záměru zakladatelů dané právnické osoby, a to spáchání trestné činnosti jejím prostřednictvím a následné zrušení.⁹²

Vzhledem k nutnosti subsidiárního užití trestního řádu v řízení proti právnickým osobám, vyplývajícím z § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, mají orgány činné v trestním řízení povinnost zahajovat trestní stíhání i proti „prázdným schránkám“. Tato povinnost vyplývá z uplatňování zásady legality zakotvené v § 2 odst. 3 trestního řádu a v § 4 zákona č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství. Jedná se o jednu z hlavních zásad trestního řízení v právním řádu České republiky.⁹³ Tato zásada je postavena na skutečnosti, že trestní řízení je prostředkem k prosazení trestního zákona v tom smyslu, že trestné činy v materiálním smyslu budou potrestané, a z hlediska procesního práva musí z přísně věcných hledisek následovat proti všem podezřelým (bez ohledu na jejich postavení) vyšetření jejich činu, popřípadě musí být proti nim podaná obžaloba. Státní zástupce a také orgány policie musejí v případě začínajícího podezření na spáchaný trestný čin zahájit vyšetřování a podat žalobu.⁹⁴ Jedna ze základních funkcí zásady legality je spatřována při uplatňování principu rovnosti a při zajišťování rovnosti ve výkonu trestní justice a v její předvídatelnosti.⁹⁵ Zásadou zásady legality je tedy státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví.

Z této povinnosti jsou přípuštěny výjimky. Ve zkratce lze říct, že ty se dělí na případy, kdy státní zástupce nesmí stíhat, např. § 10, § 11, § 11a trestního řádu. Ve druhé skupině výjimek jsou případy, kdy je rozhodnutí na státním zástupci, zda stíhat bude, neboť může, ale nemusí. Jako příklad lze uvést § 159a odst. 3, § 172 odst. 2 trestního řádu a další.⁹⁶ Z žádné z těchto výjimek nevyplývá, že by zásada legality neplatila ve vztahu k právnickým osobám.

Praxe prozatím zvolila řešení tohoto problému (nutnosti zahajovat trestní stíhání „prázdných schránek“), které se jeví v současné době jako nejvíce vhodné, i když v žádném případě není ideální. Přistupuje k aplikaci zásady „ultima ratio“ uplatňováním § 12 odst. 2 trestního zákoníku, kdy dovozuje, že z důvodu vhodnějších právních prostředků

⁹² Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb...*, s. 52.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 26 (§ 2).

⁹⁴ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 11, s. 309.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. díl*. 7. ..., s. 26 (§2).

není trestní stíhání nutné. Tím přistupuje k uplatnění zásady subsidiarity trestní represe. Uvedené řešení ale není možné zvolit ve všech případech, ve kterých by bylo potřeba.⁹⁷

Po řešení nepříznivé situace s nuceným trestním stíháním „prázdných schránek“ volají hlavně státní zástupci, neboť důsledné naplňování zásady legality vede k velkému množství těchto neefektivních trestních stíhání „prázdných schránek“.⁹⁸ Nabízí se více možných způsobů, jak vyřešit tuto nevyhovující situaci. Může se jednat jak o úpravy procesního práva, tak mohou být úpravy provedeny v oblasti hmotného práva.

3.1.1 Úpravy v oblasti procesního práva

Jako jedna z úprav procesního práva je zmiňováno zavedení výjimky ze zásady legality vůči těmto právnickým osobám. Státní zástupci by neměli povinnost trestně stíhat právnické osoby, které by vykazovaly znaky „prázdné schránky“. Je otázkou, jaké by mělo být znění této výjimky. V první řadě by musela být formulovaná velmi opatrně, neboť by se tímto svěřil státním zástupcům poměrně silný nástroj. Odpůrci zavedení takové výjimky hovoří o tom, že zbavením povinnosti stíhat všechny trestné činy ve vztahu k právnickým osobám by se státní zástupce mohl stát terčem korupčního jednání. Vystala by potřeba zavedení nových kontrolních mechanismů ve vztahu k státním zástupcům, aby ke korupčnímu jednání nemohlo dojít anebo aby k němu docházelo jen velmi zřídka. Na druhou stranu mám za to, že tento argument nestačí k úplnému zamítnutí možnosti zavedení výjimky ze zásady legality. Výhrada, že by státní zástupci mohli být díky této výjimce snadněji podplatitelní, se dá použít v podstatě na jakékoli rozšíření pravomocí státním zástupcům. Podle mého názoru je toto řešení příliš komplikované a jen těžko by se hledalo odpovídající znění ustanovení, jež by výjimku ze zásady legality upravovalo vyhovujícím způsobem.

Další možností, jak se zbavit nuceného trestního stíhání „prázdných schránek“, je zavedení zásady oportunity ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. V některých zdrojích je zásada oportunity označovaná jako přímý opak zásady legality. Jinde se přistupuje k zásadě oportunity spíše jako k prohloubení zásady legality. Princip oportunity se v praxi vyznačuje tím, že přes důvodné podezření ze spáchaného trestného činu je zachována možnost orgánu činného v trestním řízení zvážit upuštění od trestního stíhání. Prohloubení zásady legality zásadou oportunity spočívá v tom, že zabraňuje mechanickému prosazování trestní odpovědnosti. Zabraňováním této mechanické, slepé a tím i nespravedlivé aplikaci

⁹⁷ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o...*, s. 51.

⁹⁸ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o...*, s. 51.

zlepšuje realizaci materiálního trestněprávního nároku a tím také zvyšuje skutečnou rovnost před zákonem.⁹⁹

Tři základní důvody pro obecné zavedení zásady oportunity shrnul a formuloval Cieslak jako:

1. důvod procesní – neefektivita řízení a bezdůvodnost nákladů řízení v bagatelních věcech,
2. důvod smíšený – snižování závažnosti trestní justice při řešení bagatelních sporů,
3. důvod hmotněprávní – postihování bagatelních sporů prostředky trestního práva je v rozporu s účelem trestu a mohlo by mít i negativní následky.¹⁰⁰

Přesto, že se Cieslak zabýval obecnými důvody pro zavedení oportunity a vztahoval je spíš na problémy s trestním stíháním fyzických osob a bagatelních sporů, myslím, že se tyto důvody tak, jak je popsal, dají uplatnit i na trestní řízení vedené proti tzv. „prázdným schránkám“ v případech trestní odpovědnosti právnických osob.

Domnívám se totiž, stejně jako Pipek, že *„formální realizace trestního nároku za každou cenu tam, kde nárok nemá pro nastolení sociálního smíru, tedy na plnění smyslu trestní reakce na čin, žádný význam, ztrácí trestní řízení, ale i trestní právo jako jeho materiální základ, na důvěryhodnosti.“*¹⁰¹

Jako podpůrný, ale okrajový důvod lze uvést také to, že v USA, v zemi, kde má trestní odpovědnost právnických osob již tradici a funguje zde velmi efektivně a spolehlivě, zásadu oportunity ve vztahu k právnickým osobám zavedenou mají. Trestní odpovědnost právnických osob v této zemi ovšem funguje odlišně, neboť je zde ponechán poměrně široký prostor pro mimosoudní vyřízení věci, včetně možnosti uzavření dohod mezi státním zástupcem a obviněným, jenž prohlásí vinu (tzv. plea bargaining)¹⁰².

Nahlédneme-li do právní úpravy Rakouska, země s kontinentálním typem právní kultury, kde trestní odpovědnost právnických osob mají zavedenou od roku 2006, zjistíme, že i zde má státní zastupitelství možnost v zamýšleném nebo i probíhajícím trestním řízení proti právnické osobě, jak trestní stíhání zvážit a upustit od něj, nebo od trestního stíhání

⁹⁹ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a ...

¹⁰⁰ CIESLAK, M. *Polska procedura karna. Podstawowe zalozenia teoreticzne*. Warszawa: PWN, 1984, s. 292. citováno z PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a ...

¹⁰¹ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a ...

¹⁰² NOVOTNÁ, Jaroslava. Dvě úvahy o uplatnění principu legality inspirované trestněprávní úpravou spolkové republiky Německo. *Bulletin advokacie*, 2004, roč. 11, č. 2, s. 34.

odstoupit.¹⁰³ Upustit od trestního stíhání lze, pokud se jeví jako postradatelné, nebo pokud se jeví potrestání jako postradatelné. V úvahu se bere samozřejmě závažnost činu, míra porušení povinnosti nebo nutné opatrnosti, následků činu, výše případného peněžitého trestu a případné právní škody činu.¹⁰⁴

Zavedení zásady oportunity ve vztahu k právnickým osobám by s sebou přineslo i velkou řadu otázek a problémů. Samozřejmě zde hrozí, stejně jako u výjimky ze zásady legality, ovlivňování státních zástupců pomocí korupce. Jsem opět toho názoru, že by tento argument neměl být tím hlavním pro zamítnutí zásady oportunity, z důvodů uvedených výše.

První otázkou, která by vyvstala, je ta, zda by touto zásadou měly být vázány i orgány policie. V současnosti je policie v podstatě pomocný orgán státního zástupce při uplatňování zásady legality, proto jsou touto zásadou vázány také, ale ne přímo, nýbrž zprostředkovaně skrz vazbu na státního zástupce. Je nutné si uvědomit, že svěřeni diskreční pravomoci (oportunitní rozhodování) v sobě zahrnuje dvě podstatná rozhodnutí – rozhodnutí o existenci veřejného zájmu na trestním stíhání dané právnické osoby a prakticky také rozhodnutí o vině.¹⁰⁵ Svěřit proto takové výrazné kompetence policejním orgánům se nejeví jako rozumné. Navíc, snížením počtu osob s kompetencí oportunitního rozhodování bude sníženo i riziko korupce. Snížil by se tak i počet osob, vůči kterým by bylo nutné zavést protikorupční opatření. Dále se domnívám, že snížením počtu osob, na které by tato opatření dopadla, by se zvýšila možnost efektivní kontroly.

Další otázkou, kterou by bylo nutné vyřešit v souvislosti se zásadou oportunity, je otázka rovnosti. Tedy zda by nebyl se zásadou oportunity ve vztahu k právnickým osobám založen také rozpor s čl. 1 zákona č. 2/1993 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina základních práv a svobod“). Logickou se zdá být otázka, proč by měla být uplatňovaná zásada oportunity v případě deliktní odpovědnosti právnických osob a v případě osob fyzických by měla zůstat zachovaná zásada legality. Bezesporu se jedná o jeden z nejsilnějších argumentů odpůrců zásady oportunity. Nerovnost mezi uplatňovanou zásadou legality ve vztahu k fyzickým osobám a zásadou oportunity ve vztahu k právnickým osobám byla důvodem také k zamítnutí varianty správněprávní odpovědnosti právnických osob. Ve správním právu je zásada oportunity vůči právnickým osobám uplatňovaná, neboť je zvažována ekonomická účelnost a sociální důsledky možného trestu.¹⁰⁶

¹⁰³ PRÍBELSKÝ, Patrik. Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 1, s. 12.

¹⁰⁴ PRÍBELSKÝ, Patrik. Trestná zodpovednosť právnických osob v ...

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 7 - 8, s. 2.

Obávám se, že tato důvodná námitka rozporu s ústavně zakotveným právem rovnosti je důvodem k zamítnutí návrhu na zavedení zásady opominuty ve vztahu k právnickým osobám. Není zde důvod, proč by měla být tato zásada prolomena právě ve vztahu k právnickým osobám. Vždyť častokrát se dopouštějí závažnější kriminality než osoby fyzické. Požadavek rovnosti by byl zachován jen v případě zavedení zásady oportunity do trestního řádu i ve vztahu i k fyzickým osobám. To by ovšem znamenalo podstatný zásah do základů celého trestního práva.

Z uvedeného plyne, že zásahy do procesního práva s cílem zamezit nežádoucímu trestnímu stíhání „prázdných schránek“ se nejeví jako optimální řešení vzhledem k jejich komplikovanosti a možnému zásahu do ústavně zaručených práv.

3.1.2 Úpravy v oblasti hmotného práva

V hmotném právu lze najít také možné způsoby, jak zabránit nežádoucímu trestnímu stíhání „prázdných schránek“.

Jedním z nich je změna znění § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy úprava jeho věcné působnosti. Muselo by dojít k vyloučení trestných činů z tohoto ustanovení, kterých se nejvíce dopouštějí tyto „prázdné schránky“, resp. které jsou nejčastěji páčány prostřednictvím těchto právnických osob. Ze statistiky uvedené v již zmiňované Zvláštní zprávě Nejvyššího státního zastupitelství o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 7 NZN 604/2014, bohužel nelze tento údaj zjistit. Podle mého názoru ani žádná podobná evidence či statistika vedená není, neboť není žádný oficiální zdroj, který by definoval pojem „prázdna schránka“ ve vztahu k právnickým osobám, tedy neexistují kritéria, která by ji vymezovala. Prozatím nevyvstala potřeba tyto informace shromažďovat. Nelze tedy jednoznačně určit trestné činy, jejichž stíhání by bylo nutné vyloučit ve vztahu k právnickým osobám. Tato varianta se nejeví jako příliš vhodná také z důvodu toho, že vyloučených trestných činů se může dopustit rovněž právnická osoba, která „prázdnu schránkou“ není a tedy její trestní stíhání by bylo na místě. Nové znění ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je navíc součástí novely tohoto zákona č. 304/0, která se nachází v současné době¹⁰⁷ ve 3. čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Výčet trestných činů uvedených v tomto ustanovení je novelou naopak rozšířen. Vzhledem k tomu, že časté změny v rozsahu trestní odpovědnosti v právním řádu nejsou žádoucí, se k této variantě nepřikláním.

¹⁰⁷ Tzn. dne 30. 3. 2016

Další způsob je úprava osobní působnosti zákona, tedy § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Vedle České republiky jako státu a územních samosprávných celků při výkonu veřejné moci by byly vyloučeny z trestního postihu také právnické osoby, tyto tzv. „prázdné schránky“. Jednalo by se o právní úpravu nejspíš velice originální, neboť v zemích Evropy, jako např. v Polsku, Rakousku, Švýcarsku a Francii, je z dopadů trestní odpovědnosti právnických osob vyloučen pouze stát a jeho organizační složky, byť formulace jednotlivých ustanovení se různí.¹⁰⁸ Opět platí, že formulace tohoto ustanovení by musela být upravena velmi opatrně a důsledně, aby byla co nejvíce eliminovaná možnost, že by toto ustanovení dopadalo i na nežádoucí případy a tím by byl poskytován nepřiměřený prostor k obhajobě.

V konečném důsledku ale nejspíš, dle mého názoru, nic nebrání v řešení nepříznivé situace s nuceným trestním stíháním tzv. „prázdných schránek“ pomocí vhodně formulované výjimky z osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, byť by se jednalo o řešení v Evropě originální.

3.2 Otázka ustanovování opatrovníka právnické osobě

Trestní řízení je svou povahou výrazně odlišné od jiných druhů řízení. Aby právnická osoba mohla v takovém řízení vystupovat a činit potřebné procesní úkony bylo nutné zavést pravidla, která by takový postup upravovala. Tyto pravidla zakotvuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 34.¹⁰⁹

Za právnickou osobu v rámci trestního řízení v zásadě vystupují osoby, které za ni jednájí také v rámci občanského soudního řízení. Podle § 21 odst. 1, 2 a 3 zákona č. 99/1963 Sb. občanského soudního řádu (dále jen „občanský soudní řád“) jsou těmito osobami statutární orgán dané právnické osoby, zaměstnanec, který byl k zastupování pověřen statutárním orgánem, prokurista, jestliže smí jednat za právnickou osobu samostatně, vedoucí odštěpného závodu nebo jiné organizační složky, o níž zákon stanoví, že se zapisuje do obchodního rejstříku, ve věcech týkající se pouze této složky či odštěpného závodu.¹¹⁰

V aplikační praxi se však vyskytují poměrně zásadní spory o výklad toho, co jsou to úkony právnické osoby ve smyslu tohoto § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dle prakticky jednotného názoru státních zastupitelství a soudů je tímto úkonem

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří (ed). *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 47 (§ 6).

¹⁰⁹ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TŘEŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 319 (§ 34).

¹¹⁰ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters, Kluwer ČR, 2012, s. 118 (§ 34).

v trestním řízení i zvolení zmocněnce podle odstavce 2 tohoto paragrafu. Zpravidla je společně s právnickou osobou stíhán rovněž její statutární orgán, ten dle § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob však v takovém případě zmocněnce zvolit nemůže.¹¹¹ Mohlo by dojít ke střetu zájmu. Pro tyto případy a pro případy absence aktivity právnické osoby v trestním řízení se předpokládá ingerence soudu, která spočívá v ustanovení opatrovníka zastupujícího právnickou osobu v řízení a hájícího její zájmy. Jak osoba jednající jménem právnické osoby tak její zmocněnec nebo opatrovník v řízení disponují právy obviněného. Právo na obhajobu právnické osoby dle § 35 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tím není dotčeno.¹¹²

Zákon blíže neuvádí požadavky na ustanoveného opatrovníka právnické osoby. Limitace spočívá pouze v tom, že musí jít o osobu, která s ustanovením jako opatrovníkem vyslovila souhlas, a dále to nesmí být osoba, která by mohla mít zájem na výsledku řízení, v důsledku čehož by u ní mohla být obava, že nebude spolehlivě hájit právnickou osobu. Opatrovníkem by mohla být také právnická osoba, neboť zákon výslovně nepožaduje, aby byla opatrovníkem ustanovována pouze fyzická osoba. Nikterak ze zákona ani nevyplývá, že by ustanovený opatrovník měl být advokátem nebo mít právnické vzdělání.¹¹³

Soud ve většině případů však ustanovuje jako opatrovníka advokáta sídlícího v daném obvodu. U takto zvoleného opatrovníka nepanují obavy, že nehájí řádně zájmy právnické osoby. Jde však skoro vždy o osobu, která o obviněné právnické osobě nic neví. Z tohoto důvodu je na místě zvážit zavedení pravidla, podle kterého by se ustanovovala opatrovníkem osoba s určitou povědomostí o obviněné právnické osobě. Samozřejmě jen pokud to bude v daném případě realizovatelné a se souhlasem osoby jako opatrovník ustanovené.¹¹⁴ Také Ústavní soud se přiklání k tomu, aby osoba opatrovníka byla ustanovovaná z řad „*těch, kteří jsou schopni skutečně prezentovat zájmy účastníka*“.¹¹⁵ Toto pravidlo ovšem v praxi příliš uplatňováno není. Nejspíš z důvodu toho, že je jednodušší přistoupit k ustanovení jakéhokoliv opatrovníka z řad advokátů, než složitě dohledávat osoby, které by měly o dané právnické osobě povědomí. Podle mého názoru by však mohl nastat problém se získáním souhlasu takové osoby.

¹¹¹ JUDr. Michal Togner – státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Ostravě prostřednictvím e-mailové komunikace ze dne 11. 2. 2016.

¹¹² FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav. *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 119 (§34).

¹¹³ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TŘEŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 324 - 325 (§ 34).

¹¹⁴ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace...*, s. 36.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. II ÚS 460/09

Na druhou stranu by ustanovování opatrovníků pro obviněnou právnickou osobu z řad osob, které o obviněné právnické osoby mají povědomí, mohlo trestní řízení vedené proti této právnické osobě zefektivnit a zároveň zlevnit. Podle § 9 odst. 5 ve spojení s § 7 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb. o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif) totiž odměna advokáta jako opatrovníka právnické osoby činí 500,- Kč za jeden úkon právní služby. Naproti tomu ustanovenému opatrovníkovi, který není zároveň i advokátem, nenáleží odměna za tento výkon, je pouze oprávněn u soudu uplatnit náklady, které mu v souvislosti s jeho funkcí vznikly, v souladu s § 137 občanského soudního řádu.¹¹⁶

V tomto ohledu se jeví varianta ustanoveného opatrovníka, který není jen advokátem bez povědomí o právnické osobě, nejen levnější, ale také mnohem efektivnější. Myslím, že povinné ustanovování těchto osob do pozice opatrovníků by se mělo stát pro soudy závazným pravidlem nebo spíše by mělo být důsledněji dbáno na uplatňování tohoto pravidla v praxi. Na druhou stranu zde hrozí riziko, že tato osoba bude nucena vystupovat v řízení proti právnické osobě jako svědek, právě díky povědomosti o činnosti této právnické osoby. Z tohoto důvodu by tato osoba opět nemohla být opatrovníkem, neboť by opět hrozil rozpor s § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Často bývá v praxi komplikované orientovat se u obviněných právnických osob v jejich jednání či zastupování. Někdy není jasné, zda advokát činí úkon jako obhájce, či opatrovník dané právnické osoby. V tomto ohledu se domnívám, že komplikace jsou způsobeny chybějícími zkušenostmi s vedením trestního řízení proti právnické osobě a že postupem času se praxe naučí těmto komplikacím předcházet.

Další problémy vyvstaly také v situaci, kdy chtěl současně stíhaný statutární orgán pověřit nestíhaného zaměstnance k zastupování právnické osoby v trestním řízení vedeném proti ní. Plná moc udělená stíhaným statutárním orgánem zřejmě v takových případech ani platně udělit nejde.¹¹⁷ Tím je ale výrazně omezeno právo právnické osoby hájit se v trestním řízení sám.

Hlavní komplikaci způsobuje v této souvislosti výslech opatrovníka jako obviněné právnické osoby v hlavním líčení před soudem. Ukazuje se, že se jedná prakticky o zcela nadbytečný úkon. Osoba opatrovníka není schopna říct jakékoliv relevantní informace pro trestní řízení, neboť jak už bylo výše uvedeno, jedná se ve většině případů o advokáta, který

¹¹⁶SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 124 (§ 29).

¹¹⁷ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti...*, s. 37.

o činnosti této právnické osoby nemá tušení. Upustit od výsledku opatrovníka bylo však shledáno jako zcela nepřijatelné, byť se jedná o ryze formální úkon.¹¹⁸ Je nutné si uvědomit, že se tímto celé trestní řízení vedené proti právnické osobě ještě více prodražuje. Na druhou stranu je poměrně složité zajistit ochranu procesních práv obviněné právnické osobě v trestním řízení jiným způsobem než ustanoveným opatrovníkem. Zvláště v případě, kdy je současně stíhaný také statutární orgán, který není oprávněn udělit plnou moc obhájci k zastupování právnické osoby.

Neustanovení opatrovníka by bylo v naprosto zřejmém rozporu s Listinou základních práv a svobod, zvláště pak s čl. 40 odst. 3. Podle mého názoru by se do jisté míry dalo uvažovat o porušení tohoto článku už nyní. Zvláště již ve zmiňovaném případě současného trestního stíhání právnické osoby i jejího statutárního orgánu, neboť je právo obviněné právnické osoby hájit se sám v tomto řízení značně omezeno.

S výsledkem opatrovníka souvisí také otázka doznání viny právnické osoby v trestním řízení a možnost použití některého z odklonů. K této otázce se váže rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014, ve kterém shledává Nejvyšší soud za dostačující doznání, podle § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu, obviněné fyzické osoby, která založila trestní odpovědnost právnické osoby, a souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání osoby oprávněné činit úkony za právnickou osobu.¹¹⁹

Jak je patrné z uvedených příkladů, problematických otázek ohledně jednání právnické osoby před soudem či jejího zastupování je mnoho. Komplikaci způsobuje především § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který zakazuje činit úkony v řízení za obviněnou právnickou osobu tomu, kdo je současně obviněný, poškozený nebo svědek v téže věci. Jako jedno z možných řešení, ke kterému se přikláním i já, se jeví připuštění jednání statutárního orgánu – obviněné fyzické osoby do té doby, než se stane zřejmým střet zájmu této obviněné fyzické osoby a právnické osoby. Pokud by střet zájmu byl shledán nebo by z konkrétního případu byl střet zájmů zjevný, pak by bylo přistoupeno automaticky k ustanovení opatrovníka, neboť funkce zmocněnce se jeví v řízení proti právnickým osobám zcela nadbytečná.¹²⁰ Toto řešení by, podle mého názoru, bylo ústavně konformnější, neboť by bylo více naplněno zaručené právo hájit se sám. Navíc upuštění od možnosti ustanovit zmocněnce by trestní řízení vedené proti právnické osobě procesně zase o něco zjednodušilo.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁹ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti...*, s. 44.

¹²⁰ Tamtéž, s. 53.

3.3 Otázka přičitatelnosti jednání právnické osobě

Podle § 9 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je pachatelem trestného činu právnická osoba, které lze přičíst porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně. Subjekty, jejichž chování lze přičíst právnické osobě, a tím dovést její trestní odpovědnost, vyjmenovává § 8 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Jsou jimi především statutární orgán, osoby vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost a osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby.

Jednání zaměstnance při plnění pracovních úkolů je přičitatelné právnické osobě také, ale jen na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených výše anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osob uvedených výše neprovedly takové opatření, které měly provést nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.¹²¹

Nutno dodat, že podle § 8 odst. 3 tohoto zákona dovození trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným výše. Aplikační problémy způsobuje právě toto ustanovení. Na jeho základě lze učinit závěr, že k trestnímu stíhání právnické osoby je nezbytné nejen naplnění skutkové podstaty trestného činu, ale je nutné také prokázat, že se tohoto jednání dopustil speciální subjekt (§ 8 odst. 1). Podaří-li se však prokázat, že se naplnění skutkové podstaty dopustil speciální subjekt, ve velké většině případů lze prokázat také, která osoba je tímto speciálním subjektem.¹²²

Ustanovení § 8 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob by tak našlo uplatnění jen tehdy, když by nebylo možné zjistit, kteří členové kolektivního statutárního orgánu právnické osoby pro dané jednání hlasovali.¹²³ Z uvedeného se domnívám, že se tímto popírá jeden z důvodů zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, a to nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti, neboť znění § 8 nenabízí příliš mnoho prostoru pro dovození trestní odpovědnosti právnické osobě, aniž by byla zjištěna konkrétní fyzická osoba stojící za tímto jednáním. Odhalením konkrétní fyzické osoby, která se dopustila deliktního jednání, se pak otevírá možnost dovést i individuální trestní odpovědnost.

¹²¹ Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti...*, s. 23.

¹²³ Tamtéž.

Na druhou stranu jsou již evidovány případy, kdy se nepodařilo objasnit, která fyzická osoba se v rámci společnosti dopustila jednání, z nějž se dovozuje trestní odpovědnost této společnosti, a přesto to nebránilo trestnímu stíhání osoby právnické.¹²⁴ V tomto ohledu se domnívám, že praxe prozatím s institutem přičitatelnosti jednání právnické osobě nemá mnoho zkušeností a nezná její limity. Stanovit hranice přičitatelnosti bude tedy do značné míry na soudech a celkově na judikatuře.

Nejvíce obtížné bude stanovit hranice přičitatelnosti jednání právnické osoby v případě jednání zaměstnance velké společnosti. Jen těžko si lze přestavit trestní odpovědnost celé např. České pošty za trestný čin, jehož spáchání se dovozuje z přičitatelnosti jednání poštovní úřednice, nebo trestný čin společnosti SKANSKA, jenž se dovozuje z jednání stavebního dělníka. Důkazní situace bude v takových situacích velmi složitá.

Jsem toho názoru, že ony hranice přičitatelnosti by měly být postaveny hlavně natolik široce, aby pokryly situace, kdy se každá jednotlivá fyzická osoba v rámci společnosti dopustí jednání, jež samo o sobě trestným jednáním není, ale která ve svém důsledku trestným činem jsou.

Další riziko je zakotveno v trestním stíhání právnické osoby v důsledku přičitatelného jednání osoby (statutárního orgánu nebo i řádného zaměstnance), který již v právnické osobě nepracuje. Pokud orgány činné v trestním řízení dojdou k závěru, třeba i po delší době, že podmínky přičitatelnosti jednání fyzické osoby právnické osobě byly splněny, skutečnost, že daná fyzická osoba ve společnosti už nepracuje, nebude mít žádný vliv.¹²⁵

V podstatě se jedná o jakousi „časovanou bombu“, která může kdykoliv explodovat. Zvláště v případě, kdy se bývalý zaměstnanec dopouštěl deliktního jednání utajovaně a kvalifikovaně. Zcela zabránit takové krajně nepříjemné situaci nelze, zvláště v této době, kdy lidé často mění zaměstnavatele. Riziko bude nižší jen u společností, jež zaměstnávají loajální a zodpovědné osoby a vyvíjejí činnost přísně v souladu s právním řádem.

Mnohem větší riziko je zakotveno v hrozbě trestního stíhání právnické osoby za trestnou činnost bývalého zaměstnance společnosti, jež byla právním předchůdcem trestně stíhané právnické osoby (§ 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob).¹²⁶ Zabránit takové situaci už je, podle mého názoru, takřka vyloučené.

Uvedeným rizikům zabránit systematickým způsobem nejspíš nebude možné. Jistým řešením by mohla být varianta důslednější úpravy vyvinění, nejen ve vztahu k jednání

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ VIDRNA, Jan. *Rizika „bývalých“ fyzických osob* [online]. www.epravo.cz, 24. dubna 2013, [citováno 28. března 2016]. Dostupné na < <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizika-byvalych-fyzicky-ch-osob-90346.html>.>.

¹²⁶ Tamtéž.

zaměstnanec. Jako nedostatek zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se totiž jeví i nemožnost právnické osoby vyvinut se při zjevném excesu fyzické osoby, např. člena statutárního orgánu.¹²⁷

Vidrna dokonce hovoří o rozporu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s ústavním právem zakotveným v čl. 40 odst. 2 a odst. 3. Listiny základních práv a svobod, tedy s presumpcí nevinu a právem na obhajobu, neboť zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nedává možnost právnické osobě vyvinut se v případě přičitatelného jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c). Pro dovození trestní odpovědnosti právnické osoby není nutné zkoumat vnitřní vztah právnické osoby k samotnému trestnému jednání a ani to, jestli měla právnická osoba zavedeny preventivní mechanismy proti takovému jednání, tak jako u trestných činů přičitatelných právnické osobě z jednání zaměstnance. Má za to, že dochází k mechanickému dovozování objektivní odpovědnosti právnické osoby.¹²⁸

3.4 Otázka přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby

Jak už bylo uvedeno na začátku kapitoly, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ve svém § 10 odst. 1 zavádí do českého trestního práva zcela novou zásadu, a to zásadu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby. Cílem tohoto ustanovení je zabránit pachateli – právnické osobě, aby se vyhnula negativním důsledkům trestní odpovědnosti. Do této doby v den smrti pachatele – fyzické osoby zanikl trestněprávní vztah a práva a povinnosti z něj plynoucí. Ryze osobní vztah mezi pachatelem trestného činu a orgány činnými v trestním řízení, vznikající spácháním trestného činu, je tímto nabourán.¹²⁹

Ustanovení § 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob staví přechod trestní odpovědnosti jako objektivní, to znamená, že k němu dochází nezávisle na tom, zda nástupce „věděl“ nebo „mohl vědět“ o spáchané trestné činnosti svým předchůdcem. Nemá na něj vliv ani vztah nástupce k právnické osobě, výše výnosů, které na právního nástupce přešly, užítky a další výhody z daného činu a ani skutečnost, zda v dané trestné činnosti dále pokračuje. Uvedené okolnosti ovlivňují pouze druh a výši sankce, která bude právnímu nástupci uložena. Mohou mít také vliv na upuštění od potrestání v případě, že na některého z právních nástupců

¹²⁷ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti...*, s. 21.

¹²⁸ VIDRNA, Jan. Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky?. *Trestní právo*, 2012, roč. 17, č. 11, s. 13 – 19.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kolektiv (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 106.

nepřešly výnosy z trestné činnosti nebo nadále nepokračuje v činnosti, v rámci které byl trestný čin spáchán.¹³⁰

Nutno dodat, že trestní odpovědnost přechází na všechny právní nástupce dané právnické osoby, to ale neznamená, že by došlo k zániku trestní odpovědnosti pachatele, pokud není s přechodem trestní odpovědnosti spojen zánik právnické osoby – pachatele.¹³¹

Jisté teoretické problémy spojené s tímto novým institutem jsou způsobeny nejednoznačnou formulací § 10 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Jak uvádí Jelínek, „pokud by byla vyhlášena soutěž nad nejméně jasným a srozumitelným ustanovením tohoto zákona, horkým favoritem by se stalo ustanovení § 10 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob“.¹³² Není totiž jasné, zda zákon spojuje přechod trestní odpovědnosti pouze s univerzálním nástupnictvím, tzn. že nástupce vstupuje do všech majetkových práv svého předchůdce, anebo je přechod trestní odpovědnosti spojen i se singulárním nástupnictvím. U singulárního nástupnictví dochází k přechodu jen určitých práv, např. uzavřením kupní smlouvy. Je tedy sporné, zda ustanovení § 10 považuje za právního nástupce pouze nástupce po přeměně právnické osoby, nebo i ty, které se staly právními nástupci vzhledem ke svým občanskoprávním nebo obchodněprávním vztahům.¹³³

Připuštěním přechodu trestní odpovědnosti i v případě singulární sukcese by byl zvolen velmi široký výklad, který je neudržitelný. Znamenalo by to, že kdokoliv, kdo nabyl cokoliv od trestně odpovědné právnické osoby (bez ohledu na to, zda stále existuje), je jejím nástupcem.¹³⁴ Důsledkem by bylo velké množství opět zbytečných trestních stíhání, a to účelem zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu nebylo.

Praxe si s touto komplikací poradila výkladem a v současné době se tedy dovozuje, že trestní odpovědnost právnické osoby přechází na právního nástupce pouze v případě univerzální sukcese. Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob totiž uvádí jako hlavní inspirační zdroj pro ustanovení § 10 odst. 1 rakouskou právní úpravu. Ta spojuje přechod trestní odpovědnosti s univerzální sukcesí.¹³⁵ Rakouská právní úprava však stanovuje, že i v některých případech singulárního nástupnictví (v případě shody majetkových podstat a vedení společnosti) může být dovozován přechod trestní odpovědnosti.

¹³⁰ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TŘEŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 101 (§ 10).

¹³¹ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TŘEŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti...*, s. 101 (§ 10).

¹³² JELÍNEK, Jiří. K přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 22, č. 5, s. 21.

¹³³ Tamtéž, s. 103.

¹³⁴ JELÍNEK, Jiří. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost...*, s. 109.

¹³⁵ Tamtéž, s. 107.

Stejné právní důsledky jako při univerzální sukcesi ustanovuje i u singulární sukcese, když stejné majetkové vztahy zůstávají na společnosti – pachateli a podnik a činnosti jsou vedeny dále.¹³⁶ Není jasné, proč tedy aplikace tohoto institutu v České republice v současné době spojuje přechod trestní odpovědnosti právnické osoby jen s univerzální sukcesí, když se odkazuje na inspirace rakouskou úpravou, která za určitých podmínek dovozuje trestní odpovědnost právnické osoby i v případě singulární sukcese.

Současný výklad je naprosto nevyhovující a mohl by v praxi způsobovat výrazné komplikace. Nutno dodat, že praxe prozatím s tímto institutem nemá mnoho zkušeností, vycházíme-li z informací získaných z rozhovorů se státními zástupci, soudci a z vyplněných dotazníků.

Dovozováním přechodu trestní odpovědnosti jen v případě univerzální sukcese s sebou nese riziko, že v praxi bude de facto vyloučeno účinné uplatňování tohoto institutu, neboť v mnoha případech nebude možné postihnout majetek pachatele. Jedná se o případy např. prodeje závodu dle § 2175 občanského zákoníku, kdy právnická osoba převádí celý soubor práv a povinností, ale přesto se jedná o případ singulární sukcese. V podstatě dojde k přenesení majetku, aktivit i ducha celé společnosti, ale o univerzální sukcesi nejde, z tohoto důvodu na něj případná trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin nepřechází.¹³⁷ Přesto, že se majetek nabytý z trestné činnosti stává majetkem někoho jiného, trestní odpovědnost, při stávajícím výkladu tohoto institutu, zůstává na pachateli. Tento výklad v podstatě popírá smysl celého institutu trestní odpovědnosti právnických osob, neboť ponechává výrazný prostor, jak se jejím důsledkům vyhnout, a to pouhým převodem materiální i personální stránky na jiný subjekt.¹³⁸

Tento důležitý institut celé trestní odpovědnosti právnických osob si zcela určitě zaslouhuje přesnou formulaci v zákoně. Bylo by vhodné zvážit úpravu českého znění do podoby, jakou má Rakousko. Opět je třeba přistupovat ke znění ustanovení upravujícího přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby velmi opatrně vzhledem k jeho významnosti. Shodují se s názorem Nejvyššího státního zastupitelství vyjádřeném ve Zvláštní zprávě o poznacích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 7 NZN 604/2014, že by v ustanovení upravujícím přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce měla být zahrnuta také možnost individuálního posouzení povahy právního nástupnictví každého

¹³⁶ PRÍBELSKÝ, Patrik. Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku...

¹³⁷ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti...*, s. 26.

¹³⁸ Tamtéž, s. 26 – 27.

převodu majetku s přihlédnutím k dané právnické osobě, převáděným právům, jejich povaze, rozsahu a okolnostem převodu.¹³⁹ Jen důsledná úprava tohoto ustanovení zaručí efektivní a spolehlivé fungování celé trestní odpovědnosti právnických osob v České republice.

Domnívám se také, že k nedokonalosti stávající úpravy přispívá to, že neobsahuje dostatečná opatření, která by zabránila možnosti zániku právnické osoby (bez právního nástupce) ještě před zahájením trestního stíhání. V tomto ohledu, by měla být také zvážena úprava § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který reguluje možnost zániku právnické osoby po zahájení trestního stíhání, aby byla eliminována možnost právnické osoby podat návrh na výmaz z obchodního rejstříku a tím zrušit svoji existenci při podezření, že bude proti ní zahájeno trestní stíhání. Mohlo by se jednat např. o povinnost orgánů policie a státního zástupce při podezření z trestné činnosti právnické osoby dát podnět rejstříkovému soudu, který by výmaz právnické osoby neprovedl.

¹³⁹ Tamtéž, s. 27.

4 Zhodnocení a návrh možných řešení

Tato kapitola přináší ve stručnosti celkové zhodnocení fungování zákona o trestní odpovědnosti a návrh řešení zjištěných nedokonalostí. Obecně vzato, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob po čtyřech letech fungování již našel své uplatnění. Přesto, že se již před nabytím účinnosti tohoto zákona poukazovalo na jisté problémy, které mohou nastat, jak jsem rozebrala ve 2. kapitole této práce, problémy, které skutečně nastaly, byly jiné, jak se ukázalo v následující kapitole.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob trpí nedostatky a je jednoznačné, že potřebuje do značné míry znovelizovat. Dosavadní zkušenosti s jeho aplikací ukázaly totiž jeho nejednoznačnost a vnitřní rozpornost. Vládní návrh novely č. 304/0 tohoto zákona, jež je v současné době ¹⁴⁰ ve 3. čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky a který by měl nabýt účinnosti 1. června 2016, neupravuje tento zákon dostatečně.¹⁴¹ Změnou prošel pouze § 4 tohoto zákona, který rozšiřuje okruh trestných činů směřujících proti zvláště důležitým zájmům České republiky, bez ohledu na místo, kde byl trestný čin spáchán, a bez ohledu na osobu pachatele. Dále mění § 7 tohoto zákona tak, že pozitivní výčet trestných činů, za které lze právnickou osobu trestně stíhat, se mění na negativní výčet trestných činů, za které trestní stíhání právnických osob nebude možné. Dojde tedy k rozšíření trestní odpovědnosti právnické osoby. Novelizováno by mělo být, podle tohoto návrhu, také ustanovení upravující účinnou lítost a vyloučení z promlčení.¹⁴²

Uvedená novelizace příliš nereaguje na potřeby praxe. Ta by ale uvítala změny většího rozsahu a intenzity. Největším problémem celého institutu trestní odpovědnosti právnických osob je, podle osob aplikující zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, nutnost vést drahá a zbytečná trestní stíhání proti tzv. „prázdným schránkám“. Jako nejvhodnější řešení tohoto problému vidím v současné době v podobě úpravy osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy by „prázdné schránky“ byly vyloučeny z jeho působnosti společně se státem a územně samosprávnými celky.

Novela č. 304/0 neupravuje ani § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Nadále zůstává zakotvena nadbytečná možnost ustanovení zmocněnce, což celé trestní řízení proti právnické osobě ještě více komplikuje. Opatrovníci jsou nadále ustanovováni z řad

¹⁴⁰ Tzn. dne 27. 3. 2016

¹⁴¹ Sněmovní tisk 304, novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob [online]. www.psp.cz, 27. března 2016 [citováno 27. 3. 2016]. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=304>>.

¹⁴² Tamtéž.

advokátů, již nemají o činnosti dané právnické osoby žádnou znalost. Řešení problémů související z § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bych viděla ve zrušení odst. 2 tohoto ustanovení (možnost zvolit si zmocněnce) a v umožnění zastupování obviněné právnické osoby současně obviněným statutárním orgánem (popř. jinou osobou, která je oprávněna jednat za právnickou osobu) do doby, než se stane zřejmý střet zájmu této obviněné fyzické osoby a právnické osoby. V případě tohoto střetu zájmu by byl ustanoven opatrovník z řad osob, jež mají o činnosti právnické osoby povědomí.

Otázka přičitatelnosti jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob novelou č. 304/0 upravena nově také není. V tomto ohledu se domnívám, že by právní úpravě pomohlo, kdyby byla právnické osobě dána možnost vyvinut se za trestný čin spáchaný osobami uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a) – c), tedy statutárním orgánem, tím, kdo v právnické osobě vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, a tím, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, tak, aby nebyla daná právnická osoba trestně stíhaná za zjevné excesy osob vykonávajících tyto funkce.

Největší nedostatek novely č. 304/0 je však v absenci přesnějšího znění nebo doplnění ustanovení upravující přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce. Novela neupřesňuje tento institut tak, aby zahrnovala možnost individuálního posouzení povahy právního nástupnictví každého převodu majetku s přihlédnutím k dané právnické osobě, převáděným právům, jejich povaze, rozsahu a okolnostem převodu, byť by to bylo potřeba. Nezavádí ani opatření, jež by zabránila právnické osobě provést výmaz z obchodního rejstříku před zahájením trestního stíhání.

Domnívám se, že by všechna navržená řešení přispěla k dokonalejší provázanosti hmotného a procesního práva v oblasti dovozování trestní odpovědnosti právnických osob a přispěla k lepšímu fungování zákona o trestní odpovědnosti v praxi. Důsledkem by snad potom mohlo být i naplnění účelů zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, např. kultivovanější podnikatelské prostředí v České republice.

Závěr

Diplomová práce se zabývala zhodnocením fungování zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Cílem bylo zjistit, jaké problémy byly očekávány před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osoba a s jakými problémy se skutečně potýká praxe, a následně navrhnout, jak by se daly zjištěné problémy z pohledu praxe řešit jinak či jaká změna právní úpravy by přispěla k lepší funkčnosti celého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Tato diplomová práce se skládá z teoretické a z praktické části. Praktická část vychází z informací získaných od osob uplatňujících zákon o trestní odpovědnosti v praxi. Některé zjištěné problémy byly rozebrány a byly nastíněny možné způsoby řešení. S trestní odpovědností právnických osob se pojí i některé méně významné komplikace, kterými se práce vzhledem k jejímu omezenému rozsahu nezabývala. Navrhovaná řešení jsou však pouze úvahami autorky nebo úvahami státních zástupců a soudců, od nichž byly získány informace k této diplomové práci. Při hlubším studiu by se bezesporu dalo dojít k optimálnějším řešením. Z uvedeného se však domnívám, že cíl mé práce byl naplněn.

Se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob byl do právního řádu zaveden mocný nástroj s velkým potenciálem k účinnému uplatňování spravedlnosti. Vzhledem k tomu, že se tímto zákonem zavedl do právního řádu zcela nový institut, je pochopitelné, že jeho první znění nebude zcela dokonalé a bude potřebovat jisté změny s ohledem na potřeby praxe. Jeho dosavadní znění prozatím neumožňuje jeho správné využití. Nezbývá než doufat, že český zákonodárce zváží jeho znění, změní jej a přispěje tak k využití celého potenciálu institutu trestní odpovědnosti právnických osob v České republice a tím ke zlepšení jeho praktického využití.

Na závěr bych ráda uvedla, že přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a tím zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu České republiky považuji za přínosné pro kultivaci našeho podnikatelského prostředí. Jeho skutečný přínos bude však možné zhodnotit až po delším časovém intervalu od nabytí účinnosti. Bezesporu to je zajímavý námět na další zkoumání.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace

- BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 206 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 912 s.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, 270 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. BECK, 1999, 247 s.
- ŠVESTKA, DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné I*. 5. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 460 s.

Komentáře

- FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters, Kluwer ČR, 2012, 184 s.
- FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, 407 s.
- JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, 208 s.
- SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, r. 2012, 3614 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 280 s.

Příspěvky ve sborníku

- DANKOVÁ, Katarína. K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 302 – 304.
- JELÍNEK, Jiří. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 106.
- MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Pocťa Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 78.
- SÝKORA, Michal. Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 125 – 126.
- ŠIMOVČEK, Ivan, STRÉMY, Tomáš. Trestná alebo správna zodpovednosť právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 38.
- ZÁHORA, Josef: Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy v európskej dimenzii – komparatívny prehľad. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 22 – 23.

Články v odborných časopisech

- JELÍNEK, Jiří. K přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 22, č. 5, s. 21.
- KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné úpravy. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 4, s. 222.
- MEDELSKÝ, Josef. Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osôb. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 4 s. 87.
- MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 7-8, s. 2.

- NOVOTNÁ, Jaroslava. Dvě úvahy o uplatnění principu legality inspirované trestněprávní úpravou spolkové republiky Německo. *Bulletin advokacie*, 2004, roč. 11, č. 2, s. 34.
- PAVELKA, Ivan. Opravdu nelze účinně řešit postih právnických osob za jednání, jež u fyzických osob zakládá jejich trestněprávní odpovědnost, prostředky správního práva? *Právní rozhledy*, 2011, roč. 18, č. 3, s. 90.
- PEJŠEK, Vít. Právní subjektivita právnických osob v právu hmotném. *Trestní právo*, 2001, roč. 6, č. 11, s. 11.
- PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 11, s. 309.
- PRÁŠKOVÁ, Helena. Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby, *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 6, s. 121.
- PRÍBELSKÝ, Patrik. Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 1, s. 12.
- ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 10, č. 11, s. 19 – 20.
- VIDRNA, Jan. Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky? *Trestní právo*, 2012, roč. 17, č. 11, s. 13 – 19.

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 2/1993Sb., Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 40/2009 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. II ÚS 460/09.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014.

Zahraniční zdroje

- CIESLAK, Marek. *Polska procedura karna. Podstawowe zalozenia teoreticzne*. Warszawa: PWN, 1984, 292 s.

Internetové zdroje

- KAVĚNA, Martin. *Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. Studie č. 5.270* [online], [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=9>>.
- Sněmovní tisk 304, novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob [online]. www.psp.cz, 27. března 2016 [cit. 27. března 2016]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=304>>.
- VIDRNA, Jan. *Rizika „bývalých“ fyzických osob* [online]. www.epravo.cz, 24. dubna 2013, [cit. 28. března 2016]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/rizika-byvalych-fyzickych-osob-90346.html>>.
- ZEMAN, Pavel. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2014* [online]. [nsz.cz](http://www.nsz.cz), 18. června 2015 [cit. 23. února 2016]. Dostupné na <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2014/Zoc-2014-textova.pdf>.

Další

- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 7 NZN 604/2014, 54 s.*

Abstrakt v českém jazyce

Diplomová práce se zabývá trestní odpovědností právnických osob v České republice, především se zaměřuje na problematické aspekty zákona o č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob, jenž se vyskytl v praxi. Teoretická část práce je zaměřena na důvody pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do našeho právního řádu. V praktické části jsou pak popsány skutečné problémy, které se při aplikaci tohoto zákona vyskytly. Podrobněji je rozebrána problematika tzv. „prázdňých schránek“, tedy právnických osob bez majetku, problematika ustanovování opatrovníka právnické osobě v trestním řízení, problematika přičitatelnosti jednání právnické osobě a problematika přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. Práce poskytuje také nástin možných řešení těchto problémů.

Seznam klíčových slov v českém jazyce

Právnická osoba, trestní odpovědnost, trestní odpovědnost právnických osob, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Abstrakt v anglickém jazyce

The diploma thesis is concerned with the criminal liability of legal persons in the Czech Republic. Primarily, it is focused on the actual problematic aspects of the Act No. 418/2011 Coll., about the criminal liability of legal persons. The theoretical part deals with the pros and cons of the criminal liability of legal persons imposition to our legal system. In the practical part the real problems encountered when adopting the Act are described. A detailed description of the following issues is given: the issues of the so-called „empty cases“ (legal persons without property), the issues of establishing the legal person's carer in legal proceedings, the issues of the attributability of legal person actions and also the issues of the criminal liability transfer on the successor in title. The thesis provides an outline for possible solutions of the problems given as well.

Seznam klíčových slov v anglickém jazyce

Legal person, criminal liability, criminal liability of legal persons and proceeding against them